

Програма на Европската Унија за транзициска помош и институционален развој ТАИБ 2010

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЗАКОНОДАВСТВОТО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ЛОКАЛНО НИВО

*Упатство за надлежностите
на општините согласно
законодавството за води*

Финална верзија, датум 23.06.2016

EuropeAid/134079/D/SER/MK

Проектот е финансиран
од Европската унија

Проектот е имплементиран
од Ramboll и неговите конзорциумски
партнери

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Датум: 23 јуни 2016 година

Изготвиле: Џејмс Хант и Бојан Ристовски

Провериле: Иан Маклеан и Фана Христовска

Одобрил: Раул Дауса

Опис: Упатство за надлежностите на општините согласно
законодавството за води

Реф.бр: EuropeAid/134079/D/SER/MK

Ramboll Danmark A/S и неговите конзорциумски партнери се целосно одговорни за содржината на овој извештај и истата на ниту еден начин не ги одразува ставовите на Европската унија.

СОДРЖИНА

СИНОПСИС НА ПРОЕКТОТ	2
1 ВОВЕД	5
1.1 ЦЕЛ НА УПАТСТВОТО	5
1.2 УПРАВУВАЊЕ СО ВОДИТЕ	5
2 УСЛУГИ ПОВРЗАНИ СО ВОДИТЕ - ВОВЕД	7
3 ОБВРСКА ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ	9
3.1 ОСНОВНА ЗАКОНСКА РАМКА	9
3.2 ОПШТО ЗА СТАНДАРДИТЕ ЗА УСЛУГИ	14
3.3 СТАНДАРДИ ЗА ВОДОСНАБДУВАЊЕ	15
3.4 БАРАЊА ЗА ОТПАДНИТЕ ВОДИ	17
3.5 ДОЗВОЛИ	20
3.6 ФИНАНСИРАЊЕ НА ДАВАЊЕТО УСЛУГИ	21
4 ДЕЛЕГИРАЊЕ НА УСЛУГИТЕ И УПРАВУВАЊЕ ВО ДАВАЊЕТО УСЛУГИ	24
4.1 ФОРМИРАЊЕ НА ЈАВНО КОМУНАЛНО ПРЕТПРИЈАТИЕ	25
4.2 ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ	25
4.3 ДОГОВОРИ ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ	27
4.4 ПЛАНИРАЊЕ НА РАБОТЕЊЕТО	28
4.5 ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ	30
4.6 ОДНОСИ СО ЈАВНОСТА	31
5 УПРАВУВАЊЕ СО ИМОТ	33
5.1 РЕГИСТРИ НА ИМОТ	33
5.2 РЕХАБИЛИТАЦИЈА И ЗАМЕНА НА МРЕЖАТА	34
5.3 КОЈ ГО ПОСЕДУВА ИМОТОТ?	34
5.4 УПРАВУВАЊЕ СО ИМОТ	36
6 МОНИТОРИНГ, ИНСПЕКЦИЈА, СПОРЕДУВАЊЕ, ИЗВЕСТУВАЊЕ	40
6.1 НАДЛЕЖНОСТИ НА ЕДИНИЦИТЕ НА ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА	40
6.2 ЛИСТА НА НЕКОИ РЕЗУЛТАТИ/ ИЗВЕШТАИ ЗА ЈАВНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА/ ОПШТИНИТЕ	41
6.3 ИНДИКАТОРИ ЗА РАБОТЕН УЧИНОК И СПОРЕДУВАЊЕ	42
7 ПРИЛОГ 1 – ЛИСТА НА ЗАКОНИ	44
8 ПРИЛОГ 2 – УРНЕК ЗА ДОГОВОР ЗА УСЛУГИ	45
9 ПРИЛОГ 3 – БАРАЊА ЗА ПОДАТОЦИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА МОНИТОРИНГ НА РАБОТНИОТ УЧИНОК	49

СИНОПСИС НА ПРОЕКТОТ

Наслов на програмата	Програма на Европската Унија за ИПА техничка помош и институционална надградба - ТАИБ 2010		
Наслов на проектот	Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво		
Реф.бр.:	EuropeAid/134079/D/SER/MK		
Број на договор	11-41299/1		
Времетраење на проектот	Јануари 2015 – Јули 2016 год.		
Почеток на проектот (датум на Иницијален состанок)	20 Јануари 2015 год. (22 Јануари 2015 год.)		
Датум на завршување на проектот	20 Јули 2016		
Име и презиме:	Јадранка Иванова, виш програмски службеник	Радица Коцева, Раководител на ЦФЦД	Раул Дауса, Директор на Проектот
Улога:	Корисник	Договорен орган	Изведувач
Адреса:	МЖСПП Бул. „Гоце Делчев“ бр.18 (Зграда на МТРВ, 10-ти спрат) 1000 Скопје, Република Македонија	ЦФСД Министерство за финансии Ул. „Даме Груев“ бр.14 1000 Скопје, Република Македонија	Ramboll Hannemanns Allé 53, 23000 Копенхаген, Данска
Телефон:	+389 75 250 234		+45 5161 6942
Факс:	+ 389 2 3220 165	+389-2-3231-219	+45 4598 8510
Е-mail:	j.ivanova@moepp.gov.mk; jadrankaivanova@hotmail.com	radica.koceva@finance.gov.mk	RD@ramboll.dk
Контакт лице:	Јадранка Иванова	Радица Коцева	Раул Дауса
Општа цел	Општата цел на проектот е да придонесе за подобрување на заштитата на животната средина, мониторинг и имплементација на националното законодавство за животната средина во Република Македонија како на централно така и на локално ниво.		
Цел	Целта на овој проект е: <ul style="list-style-type: none"> • Да се зајакнат капацитетите на ЕЛС за спроведување на законодавството за животна средина. • Да се подобри координацијата меѓу централната и локалната власт во спроведувањето на законодавството за животна средина. 		
Очекувани резултати	РЕЗУЛТАТ 1 Зајакнат административен капацитет <ul style="list-style-type: none"> • Оцена на административните капацитети на локално ниво за имплементација и оцена на вршењето на нивните законски надлежности за животната средина; • Програма за реформа и зајакнување на административниот 		

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

	<p>капацитет за спроведување на законодавството за животна средина на општинско ниво придружена со подготвена листа на правни документи кои го поддржуваат спроведувањето на животната средина на локално ниво.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одобрена Програма за краткорочни и долгорочни обуки и организирани обуки во согласност со краткорочната Програма; • Зајакнати административни капацитети за спроведување на законодавството за животна средина на централно и на локално ниво; <p>РЕЗУЛТАТ 2 Подготвени правни документи за животната средина кои придонесуваат за имплементација на животната средина на локално ниво</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подготвени правни документи (прирачник, упатства, листи за проверка, постапка или др.) и ако е потребно правни акти за спроведување на избрани правни акти за животната средина во надлежност на ЕЛС, вклучително и Упатства за оцена на елаборатите за заштита на животната средина на локално ниво, според член 24 од Законот за животна средина; • Подготвено Упатство за подготовка на инфраструктурни проекти финансирани од ЕУ, • Подготвена Програма за подигнување на јавната свест за животната средина на локално ниво; и • Подготвена и спроведена за избраните ЕЛС Надградба на дизајнирана (софтверска) и развој на Програма за воспоставување на систем за собирање на податоци, известување и информации. <p>РЕЗУЛТАТ 3 Имплементирани усвоените правни документи за животната средина на локално ниво.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спроведени избраните (од најголем приоритет) мерки од Програмата за реформа и зајакнување на административните капацитети за спроведување на барањата на животната средина на општинско ниво; • Организирани обуки за развој и имплементација на Локални еколошки акциски планови за 40 луѓе и подготвени препораки за подобрување на процесите за ЛЕАП и мониторинг на имплементацијата на ЛЕАП-ите во избрани ЕЛС; <p>Подобрена имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво кое главно се однесува на квалитетот на воздухот, водата и секторот за ИСКЗ со фокус на прашањата кои треба да се земат предвид при издавање на дозволи за Б - инсталации (мониторинг на воздухот и бучавата, оцена на влијанието врз животната средина преку елаборат за заштита на животната средина) и подготвени подобрени и спроведливи прирачници, упатства и листи за проверка за оваа цел.</p>
Главни активности	<ul style="list-style-type: none"> • Активност 1 Изготвување и имплементација на план за вклучување на засегнатите страни • Активност 2 Оцена на законските барања за активности за заштита на животната средина во ЕЛС и оцена на административните капацитети за имплементација и развој на потребната програма за реформи • Активност 3 Имплементација на зајакнувањето на административниот капацитет во ЕЛС • Активност 4 Зајакнување на развојот и имплементацијата на локалните акциски планови за

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

	<p>животната средина</p> <ul style="list-style-type: none"> Активност 5 Развивање и имплементација на програма за обука Активност 6 Подигнување на јавната свест и управување со информации 								
Клучни засегнати страни	<ul style="list-style-type: none"> Министерство за животна средина и просторно планирање (Одделение за соработка со локалната самоуправа, Одделение за ИПА, Сектор за ЕУ); Министерство за локална самоуправа; Заедница на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС); Девет (9) избрани пилот ЕЛС; Осумте (8) Центри на планските региони; НВО кои се релевантни за активностите на проектот; Б инсталациите во рамките на деветте (9) избрани ЕЛС; Јавни комунални претпријатија; Јавноста во целина. 								
Целни групи	<ul style="list-style-type: none"> Министерство за животна средина и просторно планирање (Одделение за соработка со локалната самоуправа, Одделение за ИПА, Сектор за ЕУ); Министерство за локална самоуправа; Заедница на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС); Деветте (9) избрани пилот ЕЛС; <table border="1"> <tr> <td>Плански регион</td><td>Град/ единица на локалната самоуправа</td></tr> <tr> <td>Скопски регион</td><td>- Град Скопје - Општина Ѓорче Петров - Општина Аеродром</td></tr> <tr> <td>Полошки регион</td><td>- Општина Тетово - Општина Гостивар - Општина Јегуновце</td></tr> <tr> <td>Југозападен регион</td><td>- Општина Охрид - Општина Македонски Брод - Општина Дебарца</td></tr> </table>	Плански регион	Град/ единица на локалната самоуправа	Скопски регион	- Град Скопје - Општина Ѓорче Петров - Општина Аеродром	Полошки регион	- Општина Тетово - Општина Гостивар - Општина Јегуновце	Југозападен регион	- Општина Охрид - Општина Македонски Брод - Општина Дебарца
Плански регион	Град/ единица на локалната самоуправа								
Скопски регион	- Град Скопје - Општина Ѓорче Петров - Општина Аеродром								
Полошки регион	- Општина Тетово - Општина Гостивар - Општина Јегуновце								
Југозападен регион	- Општина Охрид - Општина Македонски Брод - Општина Дебарца								
Извештај бр.	Правен документ бр.11 – Прирачник за единиците на локалната самоуправа за надлежностите согласно законодавството за водите								
Автори:	Џејмс Хант и Бојан Ристовски								

1 ВОВЕД

Ова Упатство е изготвено во рамките на проектот „Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво“ EuropeAid/134079/D/SER/MK, финансиран од Програмата на Европската унија за транзициска помош и институционален развој – ТАИБ 2010.

1.1 ЦЕЛ НА УПАТСТВОТО

Ова Упатство е изготвено со цел да им помогне на единиците на локалната самоуправа да согледаат на кој начин да ги имплементираат надлежностите кои ги имаат согласно законодавството за водите, особено во однос на снабдувањето со вода за пиење и собирањето и пречистувањето на урбаните отпадни води.

1.2 УПРАВУВАЊЕ СО ВОДИТЕ

Општините треба да бидат вклучени во постапките за изготвување на Националната програма за води наменети за комерцијална употреба, освен што учествуваат во процесот на раководење со извршните тела кои се задолжени за речните крајбрежја. Имајќи ги предвид структурата на водите како ресурс во Република Македонија, и фактот дека водите најчесто поминуваат низ подрачја на неколку општини, ова прашање бара оптимално ниво на соработка и координација помеѓу разните општински и државни органи.

Надлежноста за заштита и управување со водите е поделена помеѓу неколку министерства и тоа Министерството за животна средина и просторно планирање и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, кои имаат водечка улога во планирањето на активностите. Се разбира дека прашањето на управување со водите бара мултисекторски пристап со активно учество на локалните власти. Општините се задолжени за усвојување планови за заштита на водите кои се наоѓаат на нивните подрачја, кои треба да бидат усогласени со плановите на национално ниво. Усогласеноста е обезбедена преку адекватна координација во подготвителната фаза на планирање и преку обезбедување на фактот дека овие планови се усвојуваат со согласност од надлежното министерство.

Општините имаат посебна одговорност да преземат мерки кон помалите загадувачи на водите, која одговорност е директно поврзана со локалниот инспекциски надзор. Рамковната Директива на Европската унија за водите имплицира формирање на управни тела за речни крајбрежја кои ќе бидат задолжени за управување со водите во реките. Со учеството во овие тела, општините можат да влијаат на заштитата на својата локална средина. Надлежноста за управување и обезбедување на квалитетот на подземните води останува да биде една од надлежностите на државата т.е. на Секторот за водите при Министерството за животна средина и просторно планирање.

Заштитата на водите е тесно поврзана со урбанистичкото планирање поради барањето за соодветни инфраструктурни и градежни активности и потребата од определување на соодветни градежни локации. Во оваа смисла, општините се надлежни за изградба и управување со станици за одведување на водите. Одведувањето на отпадните води во месеците и годините понатаму ќе создадат огромен, да не кажеме најголем, финансиски товар за општините. Ова е особено случај во контекст на интеграција во Европската унија и соодветните барања поврзани со усогласувањето на правната и институционална рамка на Република Македонија.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Секторот за водите е контролиран на национално ниво а одредени регулаторни надлежности се наоѓаат и во ингеренции на општините. Сликата 1 го прикажува начинот на организација на секторот води:

Слика 1. Организација на секторот води

Мониторингот на водите е исто така делумно во надлежност и на единиците на локалната самоуправа, како што е предвидено и со Законот за водите:

- Мониторинг согласно Главата VI од Законот за водите (членови 144-159);
- Единиците на локалната самоуправа можат да воспостават локални мрежи за мониторинг и податоците од истите ќе ги достават во Министерството за животна средина и просторно планирање

Овие обврски подетално се образложени во општите насоки.

2 УСЛУГИ ПОВРЗАНИ СО ВОДИТЕ - ВОВЕД

Во наредните поглавја од ова Упатство се дава осврт на улогите и задачите на единиците на локалната самоуправа (во понатамошниот текст: единици на локалната самоуправа (ЕЛС)/ општини) во областа на услугите поврзани со водите. Под „услуги поврзани со водите“ се подразбираат следниве нешта:

- Снабдување со вода за пиење;
- Собирање на отпадните води;
- Пречистување на отпадните води; и
- Одведување (и, кога е потребно, пречистување) на атмосферските води.

Сите овие прашања се обработени во следниве поглавја:

- Обврска за давање на услуга: опис на барањето предвидено за во македонското законодавство за единиците на локалната самоуправа да обезбедуваат услуги и стандарди за квалитет кои се применливи на давањето на тие услуги;
- Пренесување на надлежноста за давање на услуга: објаснување на опциите кои им се на располагање на единиците на локалната самоуправа во давањето услуги од нивна страна преку јавно претпријатие;
- Управување со работењето: во повеќето случаи се однесува на услугите што ги даваат претпријатија кои се основани од, и се во сопственост на, единиците на локалната самоуправа. Ова поглавје ги разгледува клучните аспекти на управувањето со работењето на водоводните претпријатија во сопственост на општини, и тоа од перспектива на единицата на локалната самоуправа;
- Управување со основните средства: услугите поврзани со водите се едни од капитално (инфраструктурно) најинтензивните активности, па поради тоа управувањето со основните средства е клучно за успех во работењето. Ова поглавје разгледува некои од најважните аспекти поврзани со управувањето со основните средства; и
- Мониторинг, инспекција, споредување и известување – ова поглавје ги објаснува разните начини кои единиците на локалната самоуправа можат и треба да ги користат за надзор на давањето на услуги.

Важно е да се потенцира дека:

1. Ова Упатство е наменето за единиците на локалната самоуправа, и ги зема предвид нивните аспекти. Како такво, Упатството не се обидува да реши голем број од техничките прашања поврзани со давањето на услуги поврзани со водите, туку овие технички детали обично се во надлежност на водоводното претпријатие¹. Водоводните претпријатија можат да користат повеќе различни извори за техничко, институционално и финансиско насочување, како што се:
  - а. Министерствата со надлежности во областа на давањето на услуги поврзани со водите:
    - i. Министерство за транспорт и врски²
    - ii. Министерство за животна средина и просторно планирање³

¹ Поимот „водоводно претпријатие“ е поимот кој најчесто ќе се користи во овој Водич, а во употреба исто така се и други поими со слично значење, како што се „давател на комунални услуги“, „јавно претпријатие“, „јавно комунално претпријатие“... Во нашиов случај го користиме поимот „водоводно претпријатие“.

² <http://www.mtc.gov.mk/>

³ http://www.moepp.gov.mk/?page_id=3967

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- iii. Министерство за здравство⁴
  - b. Државни агенции
    - i. Институт за јавно здравје⁵ во рамките на Министерството за здравство
  - c. АДКОМ – Здружение на даватели на комунални услуги⁶
  - d. НАЛАС – Мрежа на асоцијациите на локални власти во Југоисточна Европа⁷
  - e. Надворешни донаторски агенции вклучувајќи ги, меѓу другите, проектите поддржани од:
    - i. Европската унија
    - ii. Швајцарската агенција за развој и соработка
    - iii. Банката за развој KfW
- 2. Како што веќе посочивме погоре, давањето на услуги поврзани со водите е само еден аспект на севкупните надлежности кои ги имаат единиците на локалната самоуправа во секторот води. Во рамките на овој проект се изготвени и достапни неколку посебни упатства, и тоа:
  - a. Регулација на испуштањето на отпадните води во канализацијата
  - b. Управување со водите за капење
  - c. Локално акциско планирање на животната средина
  - d. Водич за буџетирање

---

⁴ <http://moh.gov.mk/>

⁵ <http://iph.mk/dejnosti/sektor-za-zdravstvena-ekologija/oddelenie-za-bezbednost-na-voda-i-sanitacija-na-zivotna-sredina/>

⁶ <http://adkom.org.mk/>

⁷ <http://www.nalas.eu/knowledge-center/Task-Forces/Soli-Waste-and-Water-Management>

3 ОБВРСКА ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ

Единиците на локалната самоуправа имаат законска обврска да обезбедат давање на услуги поврзани со водите на нивното подрачје. Ова е предвидено со Законот за локална самоуправа и Законот за комунални дејности.

Снабдувањето со вода за пиење и одведувањето на урбаните отпадни води во реципиенти се сметаат за активности од јавен интерес. Снабдувањето со вода за пиење е предвидено да се врши преку мрежата за снабдување со вода за пиење а одведувањето на урбаните отпадни води да оди преку канализацискиот систем. Со овие две активности управува давателот на водоводни услуги (водоводно претпријатие).

3.1 ОСНОВНА ЗАКОНСКА РАМКА

3.1.1 Закон за локална самоуправа

Согласно Законот за локална самоуправа, општините, меѓу другото, ги имаа следниве комунални надлежности:

- Снабдување со вода за пиење;
- Одведување и пречистување на отпадните води;
- Одведување и пречистување на атмосферските води;

Сепак, во случајот на градот Скопје, Законот за Град Скопје предвидува дека градот Скопје може да врши комунални дејности, како што се снабдување со вода за пиење од единствениот систем за снабдување со вода на градот Скопје, одведување и пречистување на отпадните води и одведување и испуштање на атмосферските води т.е. во случајот на Скопје оваа обврска е кај градот а не кај десетте општини во негов состав.

3.1.2 Закон за комунални дејности

Според Законот за комунални дејности (член 5), единиците на локалната самоуправа се надлежни за следново:

- Изградба на систем за водоснабдување,
- Пречистување и снабдување со вода за пиење, што вклучува и зафаќање,
- Пречистување и дистрибуција на вода преку системот за водоснабдување до главниот водомер на корисникот на услугата;

3.1.3 Закон за снабдување со вода за пиење и испуштање на урбаните отпадни води

Изградбата на системи за водоснабдување и канализациски системи (член 11) е посочена како надлежност на единиците на локалната самоуправа, и тоа:

- Општините (и во случајот на Скопје, градот Скопје) се задолжени за организирање на градежно земјиште и за изградба и надградба на систем за водоснабдување и канализација, како и за капитални инвестиции во областите за кои тие се надлежни. Изградбата и надградбата на систем за водоснабдување и канализација, или негови делови, може да се вршат само во согласност со хидротехничките услови кои ги издава давателот на услуги поврзани со водите, кои пак мора да бидат во согласност со Програмата на општината за уредување на градежното земјиште.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Во основа, изградбата на нови системи за водоснабдување е барање првенствено за селата, кои се потпираат само на нивните приватни бунари за вода за пиење. Ова е во согласност со стратешката цел на Владата за ограничување на иселувањето од село во град и намалување на миграцијата од руралните кон урбаните подрачја.

Понатаму, Законот предвидува дека:

- Изградба на водоснабдителен и канализационен систем се врши на начин и услови определени со закон и Програмата за уредување на градежно земјиште на општината и Програмата за уредување на градежно земјиште на градот Скопје; и
- Системите за водоснабдување или системите за канализација, или нивни делови, ќе бидат реконструирани или проширувани на начин и согласно условите определени со закон, и според хидротехнички услови претходно издадени од давателот на услугата.

3.1.4 Разбирање на обврските

Клучни аспекти на основните обврски наведени погоре се следниве:

- Услугите се даваат во оние подрачја на единицата на локалната самоуправа каде тоа е предвидено со документите за просторно планирање изготвени од единицата на локалната самоуправа. Со други зборови, одлуката каде да се даваат услугите а каде не е во голема мера (но не во целост) во рацете на единиците на локалната самоуправа
- Услугите ги дава лице - давател на услугите, а не директно единицата на локалната самоуправа

Едно од клучните прашања кои произлегуваат тука е степенот на покриеност со услугата т.е. давање одговор на следново прашање:

- Дали на секој имот во Република Македонија треба да му се обезбедат јавни (комунални) услуги за водоснабдување?

Давањето на услуги за водоснабдување и услуги на собирање на отпадните води до секој имот (стан, куќа, итн.) во државата (покриеност од 100%) може да се смета како цел кон која вреди да се стремиме, но веројатно е дека во пракса истата ќе биде многу скапа за реализација, а и малку е веројатно дека ќе биде најекономично решение за реализација на основните цели: снабдување со безбедна вода за пиење и управување со отпадните води на начин кој е одржлив за животната средина.

Уште повеќе, за давањето на секоја од овие услуги (водоснабдување, собирање на отпадните води и пречистување на отпадните води) неопходни се посебни пристапи.

Од теоретски аспект, би било добро да се разгледува пристап кој ги опфаќа трошоците и бенефитите од давањето услуги во помалите и оддалечени населени места. Меѓутоа, иако ваквиот пристап во одредени случаи би се сметал за соодветен, истиот е мошне сложен за реализација, може да доведе до неизвесни резултати и во ниту еден случај не може да претставува единствен критериум за донесување на одлуката.

Покриеност со водоснабдување

Процентот на население кое мора да биде снабдувано со вода од јавните системи за водоснабдување не е определен ниту во македонското ниту во европското законодавство. Директивата за вода за пиење (98/83/ЕС) не содржи конкретно барање за покриеност и опфат со водоснабдување. Слично на ова, транспонираното македонско законодавство⁸ исто

⁸ Правилник за безбедност на водата наменета за консумирање од страна на човекот (Службен весник на РМ бр. 46/08)

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

така не содржи ваков процент, па така одлуката каде сè ќе биде овозможена јавната услуга за водоснабдување е кај општината (и градот Скопје), при што одлуката се реализира преку документацијата за урбанистички планирање⁹ и преку Планот за работа (бизнис планот)¹⁰ на давателот на услугите за водоснабдување.

Критериумите за донесување одлуки за тоа дали на одредена локација ќе се овозможуваат услуги за водоснабдување или не, исто така не се утврдени во македонското ниту во европското законодавство. Пристапи кои би можеле да се применат во донесувањето на одлуките се:

- Целта да се оствари што е можно поблиску до 100% покриеност со услугите
- Покриеност на подрачја класифицирани како урбанистички или полу-урбанистички – потребно е да има многу малку исклучоци од ова правило
- Во руралните подрачја, прашањето дали ќе се даваат услуги или не ќе треба да се разгледува од случај до случај, со малку поинаков пристап кон „населените места“ (мали села или селца) и на имотите од разбиен тип (изолирани имоти и сл.)
- Ова се клучните аспекти кои треба да се земат предвид за малите населени места во руралните подрачја:
  - Големината на населеното место: оваа големина не е определена со закон. Сепак, како индикативна одредница најчесто се користи вредноста од 50 лица или 10 кубни метри на ден¹¹, при што населените места над овие бројки се сметаат за цел за јавно водоснабдување, а оние население места под овие бројки имаат помал приоритет, освен ако нема алтернативни извори на вода
  - Потенцијалот на имотите во населеното место да обезбедат чиста вода за пиење со сопствени средства т.е. ако има незагадени извори на свежа вода до кои може да се дојде со едноставни средства (како што се индивидуални бунари, бунари и сл.) со доволна издашност, и вода која може да се претвори во вода за пиење на едноставен начин (како што се домашни филтри за вода или УВ ламби)
  - Близината на населеното место до јавниот градски систем за водоснабдување и едноставноста со која е можно приклучување на истиот, водоснабдување и негово одржување
- За руралните населени места од разбиен тип т.е. оние кои не се групирани заедно како село или група, размислувањата одат во слична насока, но генералната претпоставка тука е дека многу често, освен ако имотот не е блиску до линијата за водоснабдување, самите сопственици на имотите останува да обезбедат водоснабдување, или во некои други случаи да придонесат (партиципираат) кон изградбата на конкретна линија за снабдување со вода, што е особено случај кај имотите од комерцијален карактер

Мора исто така да се посочи фактот дека одлуката за тоа дали ќе се обезбеди јавно водоснабдување не зависи исклучиво од овие објективни критериуми наведени овде, туку и од политичките и социјалните аспекти, меѓу кои:

- Политичката посветеност за обезбедување на услуги за водоснабдување на одредени места и локации
- Интересот на потрошувачите за добивање на услугата (подготвеноста да се приклучат)

---

⁹ http://www.moepp.gov.mk/?page_id=3512

¹⁰ Види делот „Управување со работењето“ каде се објаснети претстојните обврски во врска со процесот на планирање на работењето на водоводните претпријатија

¹¹ Големината на системот за водоснабдување наведена во членот 3 од Директивата за вода за пиење

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- Подготвеноста да платат за услугата

Овие фактори ќе треба да се земат предвид при планирањето и реализацијата на проширувањето на покриеноста со услуги за водоснабдување на подрачјето на единицата на локалната самоуправа.

Отпадни води

Одлуката дали ќе бидат овозможени услуги за собирање на отпадните води има малку поинаква природа, затоа што македонското и европското законодавство предвидуваат конкретни обврски во овој смисол:

- Сите населени места кои создаваат отпадни води (од домаќинствата, комерцијални и индустриски) еднакви на оние создадени од 2.000 лица, мора да бидат обезбедени со услуги за собирање и пречистување на отпадните води. Ова е директно барање предвидено со Законот за води
- Помали населени места „може“ исто така да имаат потреба од системи за собирање и пречистување на отпадните води, во случаи кога непостоењето на овие услуги би го загрозило остварувањето на целите за животната средина (вклучувајќи ја тука и заштитата на подземните води наменети за водоснабдување): фактот дали овие системи се законска обврска да бидат воведени или не, е уреден во плановите за управување со речните сливови кои се изготвуваат согласно членот 66 од Законот за води

Населените места кои не исполнуваат ниту еден од горенаведените критериуми, може и не мора да бидат обезбедени со услуги за собирање на отпадните води. Ако бидат обезбедени со услуги за собирање на отпадни води тогаш ќе треба дополнително да се донесе одлука за тоа кое ниво на пречистување на собраните отпадни води е потребно, или нема да биде потребно никакво пречистување.

Обврските за собирање и пречистување на отпадните води се однесуваат на урбаните подрачја, кои во законот се наречени „агломерации“. Определувањето на границите на агломерацијата не е едноставна работа¹², но генерално границите на агломерациите се многу слични со границите на урбаните подрачја, онака како што е дефинирано во системот за просторно планирање.

Не постојат законски обврзувачки критериуми за определување дали во тие населени места треба да биде обезбедена услугата за собирање на отпадните води. Во донесувањето на оваа одлука можат да се користат пристапи слични на оние кои се користат за снабдувањето со вода за пиење, и тоа:

- Големината на населеното место
- Чувствителноста на локалните води (подземни и површински води)
- Оддалеченоста на населеното место од колекторски систем за урбаните отпадни води и едноставноста од приклучување на истиот, заедно со снабдувањето и одржувањето

За руралните населени места од разбиен тип т.е. оние кои не претставуваат селски населби, се земаат предвид решенија кои се слични на оние наведени погоре, со тоа што главна претпоставка е дека, освен ако имотот не е блиску до канализациската мрежа, останува сопственикот на имотот самиот да се погрижи за третман на неговите отпадни води.

---

¹² Проектот финансиран од ЕУ „Изготвување на Национална студија за води“ има обврска да изготви методологија за делинеација на агломерациите и да ја примени методологијата на ниво на цела Македонија, со што ќе се постигне целосна делинеација на агломерациите на целата територија на Република Македонија.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Мора исто така да се признае фактот дека одлуката за тоа дали ќе се обезбедат услуги за собирање на отпадните води не зависи исклучиво од овие објективни критериуми наведени тука, туку и од политичките и социјалните аспекти, меѓу кои:

- Политичката посветеност за обезбедување на услуги за отпадни води на одредени места и локации
- Интересот на потрошувачите за добивање на услугата за собирање на отпадните води (подготвеноста да се приклучат)
- Подготвеноста да платат за услугата, особено за пречистувањето на отпадните води¹³

Прашањето дали да се обезбеди одведување на атмосферските води се разгледува на сличен начин, но од свој посебен аспект, најмногу поради начинот на негово финансирање. Важно е да се признае фактот дека одведувањето на атмосферските води не може да се наплаќа според количество (волумен) на ист начин како и водоснабдувањето (и како собирањето на отпадните води). Одведувањето на атмосферските води може да се плаќа преку:

- Општите даноци, при што единиците на локалната самоуправа користи свои приходи
- Делот од тарифите кои се наплаќаат за водоснабдување, што е најчест пристап според кој собирањето на атмосферските води и на другите отпадни води се врши преку истата мрежа (комбинирана канализациска мрежа)

Во урбаните и погустите полу-урбани подрачја, домаќинствата и другите корисници е малку веројатно дека ќе успеат да обезбедат свои целосни решенија за одведување на атмосферските води поради просторните ограничувања, па во тој смисол овие имоти ќе се потпираат на јавните системи за одведување на водите.

Сепак, кога се планираат системите за одведување на урбаните атмосферски води, важно е да се има предвид фактот дека користењето на конвенционални системи за брзо одведување на водата (мрежи од цевки) може да доведе и до многубројни несакани ефекти. Спречувањето или ублажувањето на овие ефекти и влијанија подразбира користење на „одржливи системи за одведување на урбаните води“.

Одржливи системи за одведување на урбаните води ¹⁴ (SuDS)
--

<p>Кратко резиме:</p>

<p>Овие системи ги имитираат природните решенија т.е. управуваат со врнежите многу блиску до местото на кое наврале. Овие системи исто така можат да бидат проектирани на начин кој ја забавува (ослабува) водата пред истата да влезе во потоците, реките и другите водотеци т.е. тие обезбедуваат простор во кој водата се чува во природни структури и може да се користат на начин кој ќе овозможи впивање на водата (инфилтрација) во земјата или нејзино испарување од површинските води и загубена или транспирирана од вегетација (исто така познато како евапотранспирација).</p>
--

<p>Одржливите системи за одведување на урбаните води технички се сметаат како редоследност од практики на управување, контролни структури и стратегии наменети за ефикасно и одржливо одведување на површинските води, со истовремено сведување на минимум на загадувањето и управување со влијанието врз квалитетот на водата на локалните водни тела.</p>
---

¹³ Корисниците обично се подготвени да платат за одведување на отпадните води (канализација). Подготвеноста да се плати за пречистување на отпадните води обично е помала затоа што, од аспект на сопственик на имот/ дом/ куќа/ стан, услугата која ја добива „не му изгледа дека се менува“.

¹⁴ <http://www.susdrain.org/delivering-suds/using-suds/background/sustainable-drainage.html>

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Овие системи се поодржливи во споредба со традиционалните методи на одведување на водите затоа што:

- Со нив се управува со количеството на течење на водите и со протокот од цврсти површини, со што се намалува влијанието кое урбанизацијата го има врз поплавувањето
- Се заштитува или засилува квалитетот на водата (намалување на загадувањата од водите кои истекуваат)
- Заштита на природниот тек и режим во водотеците
- Се приемчиви кон животната средина и потребите на локалната заедница
- Обезбедуваат атрактивно живеалиште за дивниот свет во урбаните водотеци
- Даваат можност за евапотранспирација од вегетацијата и површинските води
- Го поттикнуваат природното повторно полнење на подземните води (aquifer), кога тоа е соодветно

Овозможувањето на одведувањето на урбаните води треба да се разгледува заедно со:

- Основната потреба за одведување на водите со цел да се избегнат локални поплави
- Ефектот кој одведувањето го има од едно на друго подрачје – преместување на проблемот од една на друго место: планирање на управувањето со ризиците од поплави
- Предностите и недостатоците од користење на „комбинирани“ или „одвоени“ канализациски системи¹⁵:
  - Комбинираните канализациски мрежи (една единствена мрежа) чинат помалку за изградба, но се потешки и поскапи за одржување и функционирање
  - Одвоените системи чинат значително поскапо за изградба (две одвоени мрежи) но се полесни и, во голем број на случаи, поевтини за одржување:
    - Оптовареноста на инсталациите за пречистување и третман не е толку голема.
    - Не се врши автоматско загадување на атмосферските води
    - Атмосферските води можат да се испуштаат без било какво пречистување.
    - Обично е потребно помалку пумпање
    - Значително се намалуваат испади во вид на прелевања на загадени води

3.2 ОПШТО ЗА СТАНДАРДИТЕ ЗА УСЛУГИ

Македонската законска рамка предвидува повеќе барања кога станува збор за стандардите на услугите. Овие стандарди вклучуваат општи аспекти, наведени тука, и конкретни стандарди применливи на конкретни услуги, како што е наведено во понатамошниот текст.

¹⁵ Види го нашиот пример: http://ocw.unesco-ihe.org/pluginfile.php/440/mod_resource/content/1/Urban_Drainage_and_Sewerage/1_Introduction/Types%20of%20sewer%20systems/Type_of_sewer_systems.pdf

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води утврдува повеќе барања за стандардните кои треба да се постигнат, и ги утврдува следниве цели:

- Достапност на доволни количества здравствено исправна и чиста вода за пиење за потребите на корисниците на услугата, согласно со барањата, стандардите и вредностите за квалитет на водата;
- Снабдување со здравствено исправна вода за пиење, а во случај на нејзина контаминираност, забрана или ограничување на користењето;
- Соодветно информирање на корисниците на услугата за квалитетот на водата за пиење и преземање мерки за обезбедување на квалитет на водата за пиење;
- Соодветно пречистување на индустриски отпадни води пред нивно испуштање во реципиентот – тука треба да се има предвид дека обврските кои произлегуваат од ова барање се споделуваат: давателот на услугата (комуналното претпријатие) и единицата на локалната самоуправа мора да определат кои нивоа на загаденост на индустриските отпадни води се прифатливи, и потоа индустријата мора да обезбеди пречистување на сировите отпадни води за да се обезбеди дека не е надминато нивното на контаминираност: ова прашање е обработено подетално во Упатството за гранични вредности за испуштање во канализација;
- Преку одведување на урбаните отпадни води да се обезбеди заштита од негативните ефекти од нивното испуштање

Сите овие општи барања се подетално образложени во понатамошниот текст.

3.3 СТАНДАРДИ ЗА ВОДОСНАБДУВАЊЕ

Услугите за снабдување со вода за пиење мора да бидат реализирани согласно стандардите определени со закон. Поконкретно, водата за пиење мора да одговара на стандардите определени во Правилникот за безбедност на водата наменета за консумирање од страна на човекот (Службен весник на РМ бр. 46/08), кој ги транспонира барањата од Директивата за вода за пиење (98/83/EC). Стандардите за вода за пиење ќе бидат следени **од** давателот на услугите (ова понекогаш се нарекува „сопствен мониторинг“) **и од** регулаторното тело – Институтот за јавно здравје (ова понекогаш се нарекува „проверка или контролен мониторинг“).

Ако сопствениот мониторинг или контролниот мониторинг укажуваат дека стандардите за квалитет не се запазуваат, тогаш единиците на локалната самоуправа и давателот на услугите мора да преземат чекори за коригирање на таквата состојба. Оваа обврска е дополнително наведена во **Законот за водите**:

- Во случај на отстапување од вредностите и стандардите за квалитет утврдени согласно со членот 183 од Законот за водите, единицата на локалната самоуправа, во соработка со правното лице коешто врши јавно водоснабдување се должни веднаш и без одлагање да ги преземат потребните мерки за санација, како и да определат ограничувања и забрани на користењето на водата по потреба, со цел повторно да се обезбеди безбедност на водата, како и да го информираат органот надлежен за безбедност на храна (член 187, став 2). Во случај кога мерките за санација влијаат врз населението, единиците на локалната самоуправа се должни веднаш да го информираат засегнатото население за преземените мерки и за мерките кои понатаму ќе се преземат, како и за нивното времетраење, и да дадат соодветни совети и препораки за активностите кои треба да се преземат со цел да се заштити нивното здравје. Во случаите кога мерките траат повеќе од 14 дена, единиците на локалната самоуправа веднаш ќе го известат Министерството за здравство за ограничувањето, причината за ограничувањето, преземените мерки и нивното очекувано времетраење (член 187).

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Се забележува дека една од клучните активности како реакција на утврдените еден или повеќе случаи на неусогласеност со бараните стандарди е да се определат причините за таквата неусогласеност. Некои од овие причини би можеле да бидат:

- Контаминирање на изворот на сива вода
- Проблеми во системот за пречистување на сивата вода
- Контаминирање на мрежата за водоснабдување во рамките на самиот систем, и тоа:
  - Контаминација на акумулацијата на мрежата (резервоарите за складирање на водата)
  - Навлегување на контаминирана вода во мрежата за водоснабдување преку протекувања во цевководната мрежа
  - Контаминирање во рамките на имотот на корисникот

Истражувањето на ваквата неусогласеност обично треба да го врши давателот на услуги а резултатите од истрагата треба во целост да има бидат достапни на единицата на локалната самоуправа (како орган кој на има целокупната надлежност за водоснабдување) и Институтот за јавно здравје (регулаторно тело за квалитетот на водата за пиење).

Во сите случаи освен во првиот (загадување на сивата вода) и во последниот случај (контаминирање во рамките на имотот на корисникот), главната обврска за решавање на ситуацијата ќе ја има давателот на услугата. Единицата на локалната самоуправа (и Институтот за јавно здравје) ќе побараат од давателот на услугите да прикаже, имплементира и да мониторира акциски план со кој соодветно ќе се решат причините за проблемите кои биле идентификувани.

Сепак, во случај на контаминација на сива вода (површински води, или подземни води, или двете) обврската се споделува при што давателот на услугата може повторно да ја води истрагата за причините¹⁶, но нему истовремено ќе му помага надлежниот орган за државната мрежа за мониторинг на водата (член 145 и други од Законот за водите) како и самата единица на локалната самоуправа каде е формирана локална мрежа за мониторинг (член 146, став 2 од Законот за водите).

Ваквата истрага може да доведе до:

- Потребата од определување на заштитена зона за водите, или определувањето на постојната зона да биде изменето согласно делот 3.2. од Законот за водите (членови 97-99) – иако главната надлежност за определување на овие заштитени зони за водите е кај Министерството за животна средина и просторно планирање, единиците на локалната самоуправа исто така можат да предложат заштитени зони за водите:
  - ...општините, општините во градот Скопје и градот Скопје можат да укажат до државното административно тело задолжено за реализација на активностите во областа на животна средина на потребата од определување на заштитена зона. Одлуката за потреба од определување на заштитена зона ќе биде усвоена од советите на општините, на општините во градот Скопје и на градот Скопје.
- Потребата од построга примена на режимот на веќе определените заштитени зони (член 100) за кои единицата на локалната самоуправа ги има значителните надлежности

Важно е единиците на локалната самоуправа да обезбедат дека заштитените зони за водите се прикажани во урбанистичките планови и дека рестриктивниот режим за зоната е составен дел од процедурата за просторно планирање.

---

¹⁶ Водоводните претпријатија имаат обврска, според членот 148 од Законот за водите, да вршат мониторинг на квалитетот на сивата вода која тие ја зафаќаат за потребите на водоснабдување.

3.4 БАРАЊА ЗА ОТПАДНИТЕ ВОДИ

Како што е нагласено и погоре, единиците на локалната самоуправа имаат обврска на своите подрачја да ги обезбедат следниве услуги:

- Собирање на отпадните води
- Пречистување на отпадните води
- Одведување на атмосферските води

Овие обврски се содржани во Законот за комунални дејности и во Законот за води, како што е резимирано во понатамошниот текст.

Ова Упатство најмногу се однесува на законските барања во Македонија. Сепак, повеќето од нив се изведени од барањата на ЕУ, во прв ред од Директивата за третман на урбаните отпадни води (91/271/ЕС) па така релевантен документ во овој смисол е и Упатството за оваа Директива за третман на урбаните отпадни води, и тоа:

- Поими и дефиниции кои се користат во Директивата за третман на урбаните отпадни води 91/271/ЕЕС, Брисел, 16 јануари 2007 година¹⁷.

3.4.1 Закон за комунални дејности

Согласно Законот за комунални дејности (член 5), единиците на локалната самоуправа се задолжени за:

- изградба на канализациски систем, одведување и пречистување на отпадни води, под што се подразбира прифаќање на отпадни води од станбените, деловните, производните, административните и други објекти, агломератот од приклучокот на дворната мрежа преку канализациони системи, пречистување во пречистителни станици и испуштање на отпадните води во реципиентот;
- изградба на канализациона мрежа, одведување и испуштање на атмосферски води, под што се подразбира прифаќање на атмосферските води од урбани површини, одведување со канализациона мрежа и испуштање во реципиент

3.4.2 Закон за водите

Согласно овој Закон, општините и градот Скопје ќе:

- Обезбедат собирање, одведување и пречистување на отпадните води кои произлегуваат или се создадени на подрачјето на единицата на локалната самоуправа, вклучувајќи го и отстранувањето на тињата (Закон за водите, член 113),
- Обезбедат дека водите кои се испуштаат се соодветно пречистени,
- Обезбедат дека инсталациите се градат, се користат и се одржуваат на соодветен начин, и
- Обезбедат дека повторното користење на водата и тињата се врши согласно одредбите од законот и без закана врз животната средина.

Единиците на локалната самоуправа исто така имаат одредени конкретни обврски утврдени со Закон, во смисол на обезбедување на системи и капацитети за собирање и пречистување на отпадните води (член 113):

- постоење на систем за собирање на отпадните води и секундарен третман за агломерации со повеќе од 2.000 е.ж.;

---

¹⁷ <http://ec.europa.eu/environment/water/water-urbanwaste/info/pdf/terms.pdf>

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- соодветно прочистување за агломерации со помалку од 2.000 е.ж.;
- соодветно прочистување на отпадните води кои се испуштаат во чувствителни зони (член 114, оваа обврска да се споделува заедно со Владата на Република Македонија).
- урбаните отпадни води кои влегуваат во колекторските системи да бидат соодветно пречистени пред да бидат испуштени согласно членовите 114-118 од Законот

За исполнување на овие обврски, на единиците на локалната самоуправа им е даден период од 15 години од денот на стапување во сила на Законот за водите т.е. до 23 јули 2025 година (член 255).

Овие обврски се подетално образложени во соодветните подзаконски акти, и тоа:

- Проектирањето, изградбата и одржувањето на пречистителни станици за отпадни води да се врши согласно Правилникот за деталните услови за собирање, одведување и прочистување, начинот и условите за проектирање, изградба и експлоатација на системите и станици за прочистување на урбаните отпадни води, како и техничките стандарди, параметрите, стандарди на емисијата и нормите за квалитет за пред-третман, отстранување и прочистување на отпадни води, имајќи го во предвид оптоварувањето и методот за прочистување на урбаните отпадни води коишто се испуштаат во подрачјата чувствителни на испуштање на урбани отпадни води (Службен весник бр. 73/11).
- Третираните отпадни води и тињата која е производ на таквиот третман на отпадни води ќе се користат секогаш кога тоа е можно согласно Законот за водите и согласно правилата определени од МЖСПП, при што важат следниве правилници:
  - Правилник за деталните услови, начинот и максимално дозволените вредности и концентрации на параметрите на прочистените отпадни води за нивно повторно користење (Службен весник бр. 73/11);
  - Правилник за формата и содржината на образецот на барањето и на дозволата за повторно користење на прочистените отпадни води, како и начинот на издавање на дозволата (Службен весник бр. 60/11);
  - Правилник за начинот и постапката за користење на тињата, максималните вредности на концентрациите на тешки метали во почвата во која се користи тињата, вредности на концентрациите на тешки метали во тињата, согласно со нејзината намена и максималните годишни количини на тешки метали што може да се внесат во почвата (Службен весник бр. 73/11). Тињата подлежи на претходно издадена дозвола која ја издава МЖСПП;
  - Правилник за формата, содржината и начинот на доставување на податоците и видот на информации за користење на тињата од третманот на урбаните отпадни води согласно нејзината намена, третман, состав и место на нејзино користење (Службен весник бр. 60/11). Произведувачите на тиња ќе изготват извештај за количеството на тиња и за подрачјата на кои таа се користи, заедно со извршена анализа со користење на формуларот од Анексот 1, информација за пречистителната станица за урбаните отпадни води, технологијата која се користи и населените места опфатени со пречистителната станица со користење на формуларот од Анексот 3, локацијата на земјоделското земјиште и количеството на тиња кое се внесува на него со користење на формуларот од Анексот 4, најдоцна до 30 април.
- Овозможување, унапредување и проширувањето на канализациските системи, чистење и одржување на системите за одведување со цел соодветно одведување на отпадните води на нивните подрачја;
- Регулирање на употребата на септички јами;
- Овластување за испуштања во канализациските системи од страна на индустријата (пречистителна станица за урбаните отпадни води) и барање за соодветно

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

пречистување (види Упатство за контрола на индустриските испуштања во канализацијата):

- Испуштањето на отпадните води се врши врз основа на дозвола за испуштање на водите или интегрирана еколошка дозвола. Правилата за гранични вредности за испуштање на пречистените отпадни води се определени во Правилникот за условите, начинот и граничните вредности на емисија за испуштањето на отпадните води по нивното пречистување, начинот на нивно пресметување, имајќи ги во предвид посебните барања за заштита на заштитните зони (Службен весник бр. 81/11).
- Анексот 1 ги регулира граничните вредности за пречистените отпадни води од сите индустрии, освен од оние определени во Анексот 2, како што се: преработка на кожа и крзно, производство на минерална вода и безалкохолни пијалаци, производство и преработка на текстил, производство на алкохол и алкохолни пијалаци, производство на растителни и животински масти.

3.4.3 Разбирање на обврските

Барањата во однос на собирањето и пречистувањето на отпадните води содржани во македонското законодавство и се мошне сложени и ќе бидат потребни повеќе години додека се случи нивна целосна имплементација. Сепак, можеме да ги посочиме најважните од овие барања, и тоа на следниов начин:

Собирање на отпадни води

- Изградба, одржување и функционирање на мрежи за собирање на отпадните води во оние урбани подрачја кои создаваат количество на отпадни води еднакво на население од 2.000 или повеќе лица – во рамките на урбаното подрачје целта за покриеност со услугите треба да биде повеќе од 90%
- Во планирањето на изградбата или на реконструкцијата на овие мрежи, на единиците на локалната самоуправа и на водоводните претпријатија силно им се препорачува да ги разгледаат можностите за имплементација на одвоени канализациски системи – отпадни води би се собирале во едната канализациска мрежа а атмосферските води во другата. Иако капиталните трошоци за вакви два мрежни системи се значително поголеми, трошоците за работење со нив понатаму ќе бидат значително пониски а степенот на заштита на животната средина и на имотите на луѓето ќе биде значително поголем. Да ги споменеме и „делумно одвоените системи“ кои би биле разумно компромисно решение на краток рок а треба да се размисли и за користење на техниките за одржлив систем на урбано одведување на водите
- Регулација на испуштањата на индустриските отпадни води во системот за собирање на водите за да се обезбеди дека загадувањето предизвикано од индустриските испуштања не го загрозува функционирањето на пречистителната станица за отпадни води и дека не го компромитира постигнувањето на граничните вредности за емисии определени за испуштањето на водите од пречистителната станица за отпадни води

Пречистување на отпадните води

- Обезбедување на (најмалку секундарно) пречистување на собраните отпадни води со цел намалување на загадувањето при испуштање и задоволување на граничните вредности за емисии определени за испуштање на водите од пречистителната станица за отпадни води
- Изготвување на физибилити студија за пречистување на отпадните води:
  - Неопходно е да се изготви целосен попис на постојниот имот и средства за собирање и пречистување на отпадните води, било во рамките на студијата или пред нејзиното изготвување. Тука се мисли на имање претстава за

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

состојбата на актуелниот систем и средствата, што е од суштинско значење за изготвување на план за идни инвестиции

- Истражување на опциите за обезбедување третман на собраните отпадни води, вклучувајќи изградба на единствена пречистителна станица која ќе опслужува повеќе од едно урбано подрачје
- Разгледување на финансиските ефекти од воведувањето на пречистување на отпадните води
- Изготвување на реален, економичен и ефикасен план за воведување на пречистување на отпадните води и вградување на мерките во неопходните плански документи, вклучувајќи ги тука Работниот план за услуги поврзани со водите, буџетот на единиците на локалната самоуправа и релевантните национални планови (во консултации со Министерство за животна средина и просторно планирање и Министерството за транспорт и врски кои се надлежни за обезбедување на поддршка, на национално ниво, во вид на капитални финансиски средства во областа на отпадните води)

3.5 ДОЗВОЛИ

Водното право се дефинира на следниов начин:

Право на користење на водите од водните тела и право на испуштање во водните тела (член 24). Водното право се стекнува врз основа на дозвола за користење на водата и дозволата за испуштање согласно Законот за води (член 26) или врз основа на наследување (член 26).

Како што веќе е објаснето во Упатството за надлежностите на единиците на локалната самоуправа во секторот за водите, главната надлежност за издавање на водните права (тука се мисли на дозволи, одобренија, лиценци и сл.) се наоѓа кај Министерство за животна средина и просторно планирање. Единиците на локалната самоуправа се консултирани во постапката на издавање на водни права (член 36 од Законот за водите) но тие **немаат** овластувања да издаваат вакви права.

Единиците на локалната самоуправа можат да бидат носители на водни права согласно условите и на начин определени со Законот за води. Со цел давање на неопходната услуга, единиците на локалната самоуправа обично ќе треба да ги имаат „водните права“ согласно Законот за води (член 23 и други). Или поконкретно:

- Правото на зафаќање на вода од животната средина (дозвола за зафаќање)
- Правото на испуштање (загадена) вода во животната средина (дозвола за испуштање)

Во случаи кога водата за целите на јавно водоснабдување се обезбедува исклучиво од трети страни (како што е „Водостопанство“ А.Д. на Република Македонија), давателот на услугата нема да има обврска да поседува дозвола за зафаќање, туку ќе мора да склучи долгорочен договор за обезбедување на водата со третата страна (снабдувачот со вода) за да се обезбеди сигурност во снабдувањето.

Во сите други случаи единиците на локалната самоуправа и/ или давателот на услугата ќе треба да обезбедат една или повеќе дозволи за зафаќање на водата од Министерството за животна средина и просторно планирање. Треба да се потенцира дека овие дозволи имаат ограничено времетраење (член 46 од Законот за водите) и дека условите во дозволата обично ќе воведат ограничувања на количеството на вода кое може да биде зафатено во определен временски период (година, тримесечје, месечно) и дека исто така може да се воведат обврски и за мониторинг и известување за количеството кое било зафатено во определен временски период.

Во однос на отпадните води, единиците на локалната самоуправа (и/ или давателите на услугите) имаат генерална обврска да обезбедат дозвола од Министерството за животна

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

средина и просторно планирање за испуштање на отпадните води или за испуштање или фрлање на материјали или супстанции во водите кои се реципиенти (Закон за води, член 79). Уште повеќе, актуелната примена на оваа одредба е соочена со голема неизвесност – изгледа дека постои одредена правна несигурност во однос на тоа дали дозволата за испуштање на непречистени отпадни води може воопшто да биде издадена, затоа што Законот за води бара дозвола да биде издадена само во согласност со бараните стандарди (на пример, отпадните води мора да бидат пречистени за да се намали загадувањето).

Во реалноста, повеќето од единиците на локалната самоуправа не поседуваат дозволи за испуштање на непречистените отпадни води а дозволи им се издадени само на оние единици на локалната самоуправа/ даватели на услуги кои изградиле и кои управуваат со (инсталирани) пречистителни станици за отпадни води.

Без да ги исклучиме законските потешкотии и неизвесности, препорака е единиците на локалната самоуправа да аплицираат за издавање дозвола за испуштање на отпадни води дури и ако тие во моментот не ги пречистуваат отпадните води кои ги собираат. Дури и ако дозволата не биде издадена, поради правните неизвесности споменати погоре, барањето за издавање на дозвола барем ја демонстрира подготвеноста на единицата на локалната самоуправа да го усогласи своето работење со Законот. Уште повеќе, се препорачува, кога ќе се изготвува барањето, единиците на локалната самоуправа да го посочат веројатниот датум за имплементација на пречистувањето на отпадните води. Ова е веројатно дека ќе го има почесто во иднина и тоа по крајниот рок од 2023 година определен со Законот за водите, од причини кои се образложени во понатамошниот дел од текстот.

3.6 ФИНАНСИРАЊЕ НА ДАВАЊЕТО УСЛУГИ

Сè до неодамна, финансирањето на давањето услуги беше уредено со следниве закони:

- Закон за комунални дејности
- Закон за водите
- Закон за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води

Сепак, во јануари 2016 година е донесен нов Закон за определување на цените на водните услуги кој ќе стапи во сила во периодот 2016 – 2018 година.

Ова се клучните принципи содржани во новиот Закон:

- Целосен поврат на трошоците: сите трошоци при давањето услуги, вклучувајќи ги тука капиталните трошоци и трошоците на работење се покриваат од надоместокот за дадената услуга
- Загадувачот плаќа: надоместоците за дадените услуги ги плаќаат корисниците (загадувачите) и овие надоместоци директно се поврзуваат со количеството на вода кое се користи или со количеството на отпадни води кои биле испуштени
- Ценовна достапност: цените кои домаќинствата ги плаќаат за услуги поврзани со водите не се повисоки од 4% од просечниот приход на домаќинствата на подрачјето кое е опслужувано од овие услуги, на кое се применуваат тие цени
- Ефикасност: услугите ќе се даваат на ефикасен начин со цел намалување на цената која ја плаќаат корисниците
- Сите даватели на услуги поврзани со водите ќе изготват повеќегодишни планови за работа (3-6 години)
- Врз основа на овие повеќегодишни планови за работа ќе се изготвуваат повеќегодишни планови за измена на тарифите

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- Плановите за измена на тарифите ќе ги изготвуваат и усогласуваат единицата на локалната самоуправа и јавното претпријатие, пред да бидат доставени на финално одобрување до економскиот регулатор
- Економскиот регулатор за водоводни услуги се формира како дел од Регулаторната комисија за енергетика
- Првите нацрт планови за измени на тарифите (и на соодветните планови за работа) ќе бидат доставени до крајот на март 2017 година

Во основа, новиот Закон бара за услугите да се плаќа преку тарифи кои им се наплаќаат на корисниците (потрошувачи/ загадувачи) со цел поврат на сите трошоци во давањето услуги на разумно ефикасен начин и по вкупна цена која е достапна за најголемото мнозинство од корисниците. Процесот на развој на услугите за да ги задоволат овие барања во најголем дел ќе зависи од новиот „систем на економско регулирање“ што вклучува изготвување и усогласување на плановите за измена на тарифите и на плановите за работа.

Вкупниот надомест за водоснабдување кој ќе се наплаќа од крајните корисници ќе се состои од следниве елементи:

- Цената на услугата за користење на вода кој се плаќа на давателот на услугата (врз основа на тарифата)
- Надомест кој се однесува на користење на водните ресурси
- ДДВ

На сличен начин, вкупниот надомест за крајните корисници за одведување и пречистување на водите ќе се состои од следниве елементи:

- Цената на услугата за одведување и пречистување на водите
- Надомест кој се однесува на испуштање на отпадни води во животната средина
- ДДВ

Во дефинирањето на „целосен поврат на трошоците“, Законот укажува дека цената за услугата ќе ги содржи сите трошоци на експлоатација, на одржување, потоа трошоците за замена на истрошените делови и други штети, капитални инвестиции, камати за исплата на капиталните инвестиции и заеми, гаранциите и другите трошоци кои се однесуваат на давањето на услугата.

Изготвувањето на плановите за работа и на плановите за измена на тарифите ќе треба да ги вршат заеднички единиците на локалната самоуправа и давателот на услуги поврзани со водите. Овие планови ќе опфаќаат период од 3 до 6 години и ќе бидат ажурирани пред истекот на секој од нив.

Поддршка на избрани даватели на услуги поврзани со водите во изготвувањето на овие планови е овозможена со проектот финансиран од ЕУ:

- Реформа на системот за водоснабдување, собирање и пречистување на локално ниво, EuropeAid/136063/IH/SER/MK

Поддршка исто така е обезбедена и од уште еден проект финансиран од ЕУ:

- Реформа во секторот за водите на централно ниво, EuropeAid/136828/IH/SER/MK.

Овие проекти ќе помогнат во практичното спроведување на одредбите од Законот за определување на цените за водните услуги, кој целосно ќе стапи на сила во месец јануари 2018 година.

Важно е да се потенцира дека постои разлика во определувањето на начинот на финансирање на одведувањето на атмосферските води. Нивното одведување се смета за „заедничка комунална потреба“ и не е предмет на директни тарифи (како што е случајот со водоснабдувањето и услугите поврзани со отпадните води).

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Надоместоците за користење и одржување на објектите од комуналната инфраструктура за задоволување на колективните комунални потреби (во овој случај ова се однесува на објектите за одведување и испуштање на атмосферските води од главната колекторска мрежа во реципиентот) и за собирање и одведување на атмосферските води (што се дефинира како комунална услуга за задоволување на колективна потреба) се наменети за финансирање на користењето и одржување на комунални инфраструктурни објекти за собирање, одведување и пречистување на отпадните и атмосферските води. Одлуката за висината на овој надоместок, начините за негова наплата и неговото трошење за изградба и одржување на објекти на комуналната инфраструктура за задоволување на колективните потреби е во рамките на надлежностите на општините и на градот Скопје (главна надлежност); додека приходите обезбедени од овој извор треба да бидат составен дел од буџетот на општината т.е. на градот Скопје.

4 ДЕЛЕГИРАЊЕ НА УСЛУГИТЕ И УПРАВУВАЊЕ СО ДАВАЊЕТО УСЛУГИ

Законот за локална самоуправа го определува, согласно принципот на супсидијарност, правото на општината да врши активности од јавен интерес со локална важност, кои не се исклучени од нејзините надлежности или кои не се во надлежност на државните органи. Општината може самостојно и независно, согласно закон, да ги регулира и да врши активности од јавен интерес со локална важност и во тој случај таа е одговорна за извршување на тие активности. Генерално правило е дека овие надлежности се целосни и ексклузивни, и не смее да бидат ограничени или отуѓени, освен со закон. Уште повеќе, единиците на локалната самоуправа мора да обезбедат дека овие надлежности се извршуваат согласно стандардите и процедурите определени со закон, како што е наведено погоре.

Во овој дел ќе ги разгледаме начини на кои единиците на локалната самоуправа можат да ги делегираат надлежностите за давање водни услуги.

Накучо кажано, општините можат да формираат јавни претпријатија согласно закон, но тие исто така можат да ги делегираат извршувањето на одредени активности од јавен интерес со локална важност на други физички или правни лица, врз основа на договор. И во двата случаи општината ја задржува целокупната одговорност за извршување на активностите од јавен интерес (член 24, Закон за локална самоуправа). Поконкретно, единиците на локалната самоуправа ќе обезбедат снабдување и заштита на водата за пиење – нешто што може да се направи со формирање на јавно комунално претпријатие задолжено за водоснабдување и снабдување со вода за пиење. Неколку единици на локалната самоуправа можат да формираат заедничко јавно комунално претпријатие со цел давање на овие услуги во повеќе општини (Закон за води, член 185).

Општините можат да соработуваат со цел задоволување на нивните заеднички интереси и вршење на заеднички активности во рамките на нивните надлежности. Тие можат да ги здружуваат своите финансиски средства и да формираат заеднички јавни претпријатија согласно Законот за локална самоуправа (член 14 и член 15).

Законот за комунални дејности исто така дава можност за соработка на неколку општини со цел давање на комунални услуги (член 11); иако ваквата соработка не е задолжителна.

Во суштина, единиците на локалната самоуправа имаат три можности кога станува збор за делегирање на давањето на било која од услугите:

1. Формирање на општинско претпријатие основано исклучиво од таа единица на локалната самоуправа
2. Формирање на заедничко претпријатие од страна на повеќе единици на локалната самоуправа
3. Делегирање на трета страна, како што е давател на услуги поврзани со водите кој се наоѓа во соседна единица на локалната самоуправа

Без разлика која опција била избрана, единиците на локалната самоуправа мора да обезбедат јасни договорни односи помеѓу сите вклучени страни. Овие односи мора да бидат:

- Јасни и транспарентни
- Правични и фер
- Сеопфатни
- Применливи и спроведливи
- Да бидат предмет на мониторинг

Во повеќето случаи единиците на локалната самоуправа имаат самите формирани свои претпријатија. Во помал број на случаи единиците на локалната самоуправа одлучиле да

користат услуги од давател на услуги поврзани со водите кој е формиран од соседните единици на локалната самоуправа.

Поради тоа, во понатамошниот текст од ова Упатство најмногу внимание ќе посветиме на случаите во кои единицата на локалната самоуправа самостојно или заеднички формира водоводно претпријатие (комунално претпријатие). Во случаите кога услугите се делегирани на соседното јавно претпријатие, или на приватен давател на услуги, ситуацијата е поедноставна, но и за тие случаи ова Упатство ќе биде применливо во најголем дел, особено во однос на договорот за давање на услуги кој е наведен понатаму во текстот.

4.1 ФОРМИРАЊЕ НА ЈАВНО КОМУНАЛНО ПРЕТПРИЈАТИЕ

Овој пристап предвидува формирање на јавно комунално претпријатие од страна на единицата на локалната самоуправа со одлука која ја донесува за комунален ред. Одлуката за комунален ред е правен инструмент кој мора да биде донесен согласно Законот и според кој општините, општините во градот Скопје и градот Скопје ги регулираат деталите во врска со организацијата и извршувањето на комуналните активности на нивните подрачја, како начинот на користење на комуналните услуги.

Аспектите кои мора да бидат регулирани со оваа одлука се:

- Технички, санитарно-хигиенски, здравствени и други услови чија цел е обезбедување на одредено ниво/ големина и квалитет на комуналните услуги, ако тие не се предвидени со законот;
- Континуитет во реализацијата;
- Начини на фактурирање на надоместоците за комунални услуги кои биле дадени како и процедурата во случај на недавање услуги или ниско ниво на дадените услуги;
- Процедурата во случај на прекинување на комуналните услуги во случај на хаварија, природни катастрофи, штрајкови и сл.

Според член 8 од Законот за комунални дејности:

- Владата на Република Македонија, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје обезбедуваат услови за организирано и трајно вршење на комуналните дејности и нивен развој, при што обезбедуваат:
  - материјални, технички и други услови за изградба, одржување и функционирање на објектите на комуналната инфраструктура и обезбедување на техничко-технолошко единство на системите за трајно и континуирано вршење на комуналните дејности
  - потребен квалитет и обем на комуналните услуги во зависност од материјалните можности на општината, општините во градот Скопје и градот Скопје; и
  - контрола над правните и физичките лица кои вршат соодветни комунални дејности.

4.2 ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ

4.2.1 Статут на претпријатието

Одлуката за формирање на претпријатие (давател на водни услуги), меѓу другото, ја определува временската рамка за усвојување на статутот на претпријатието. Освен тоа, основачот (општината) мора да го одобри овој статут за да може истиот да стапи во сила т.е. советот на општината, како овластено тело на локалната самоуправа, мора да го одобри конкретниот статут на претпријатието. Оваа фаза претставува можност за интервенирање во

статутот ако постои мислење дека она што било предложено не е во согласност со законот, или не е во согласност со основачките акти, кој (законот) го пренесува овластувањето за извршување на определена активност. Треба да се има предвид дека јавното претпријатие не може самото да прави измени на статутот пред претходно одобрување од општината. Општините имаат задача да даваат согласност за сите евентуални измени во однос на претпријатието – спојување, раздвојување на претпријатието и сл.

4.2.2 Основна рамка

При формирањето на претпријатие (давател на водни услуги), единиците на локалната самоуправа да ги формираат:

- Јавното претпријатие
- Управен одбор
- Надзорен одбор

4.2.3 Структура на претпријатието

Не постои една единствена институционална структура за која можеме да кажеме дека е најдобра за сите практични случаи.

Организациската структура која може да се користи е опфатена во Упатството на KfW за институционална организациска поставеност на давателите на водни услуги.

Откако ќе биде формирано претпријатието, генералниот директор и Надзорниот одбор се задолжени за организациската структура.

Влијанието на општината врз работењето на јавното водоводно претпријатие најмногу се гледа во назначувањата (членовите на Надзорниот и Управниот одбор, и на генералниот директор).

4.2.4 Управен одбор

Управниот одбор е административен орган задолжен за раководење со работењето на јавното претпријатие. Бројот на членови на Управниот одбор зависи од големината на претпријатието т.е. обемот на услуги кои ги извршува претпријатието, но обично варира од пет до најмногу петнаесет члена.

Членовите на одборот ги назначува Советот на општината/ Советот на градот Скопје и нивниот мандат не смее да трае подолго од четири години.

Управниот одбор е задолжен за усвојување на статутот на претпријатието, донесување на одлуки за измена на статутот, усвојување на програма за работа и за развој, донесување одлуки за инвестиции, усвојување на годишниот финансиски извештај и годишниот работен извештај, определување на цените на услугите и одлука за внатрешната организациска поставеност на претпријатието.

4.2.5 Надзорен одбор

Надзорниот одбор се формира со цел вршење на надзор на финансиското работење на јавното претпријатие. Овој Одбор врши ревизија на целата документација и евиденција на претпријатието; го разгледува годишниот финансиски извештај и годишниот извештај од работењето на претпријатието и го доставува своето мислење во врска со истите до Управниот одбор, до министерот за финансии и до министерот на она министерство задолжено за соодветните јавни услуги (Министерство за транспорт и врски). Членовите на

Комисијата за материјална и финансиска контрола (Надзорен одбор) ги назначува Советот на општината/ Советот на градот Скопје. Мандатот на членовите на Надзорниот одбор не може да биде подолг од четири години.

4.2.6 Директор на јавното претпријатие

Градоначалникот на општината и градоначалникот на градот Скопје се задолжени за назначување на директорот на општинското комунално претпријатие, по спроведена процедура на јавен оглас. Генералниот директор има обврска да потпише договор за работа со градоначалникот во кој ќе бидат дефинирани односите со јавното претпријатие, вклучувајќи ги тука правата, обврските и дадените надлежности, согласно законот.

Директорот на јавното претпријатие е задолжен за следново: извршување на одлуките на Управниот одбор; реализирање на активностите на претпријатието предвидени со развојната програма; определување на критериуми за користење и управување со имотот/ средствата кои биле стекнати во работењето на јавното претпријатие; и координација на работните активности на јавното претпријатие. Освен тоа, директорот е задолжен и одговорен за остварување на резултати, за финансиските прашања и за сите евентуални штети предизвикани на јавното претпријатие како последица од извршувањето на неговите т.е. нејзините одлуки.

Во пракса, неопходно е да постои рамнотежа помеѓу автономијата на претпријатието и директорот, и контролата која ја врши единицата на локалната самоуправа како негов основач. Согласно Законот за определување на цената на водата, јавните даватели на водни услуги се очекува да станат ефикасни субјекти кои ќе можат самостојно да се финансираат и кои управуваат со работната перспектива. Јавните претпријатија остануваат под контрола на општините и тие се непрофитни организации т.е. од нив се очекува да ги покријат трошоците но да не остваруваат значителни добивки година за година¹⁸.

Без да ги исклучиме одредбите од Законот за определување на цената на водата, општината и понатаму ќе има значително влијание врз управувањето со давателот на водни услуги, но ова треба да биде во рамките на процесот на планирање на работењето и треба да биде формализирано во вид на договор за давање на услуги склучен помеѓу општината и давателот на водни услуги.

4.3 ДОГОВОРИ ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ

Еден од клучните инструменти со кои единицата на локалната самоуправа може да врши контрола е **Договорот за давање услуги** кој се склучува со давателот на водни услуги. Овој договор, заедно со договорите за очекувано ниво на услуги и учинок, можат да се користат не само како инструменти за отчетност на раководителите на јавното претпријатие, во насока на унапредување на нивното работење, туку и како алатка за обезбедување на тоа дека општините, како сопственици, си ја вршат својата работа.

Договорот за давање на услуги се користи за јасно определување на надлежностите помеѓу единицата на локалната самоуправа и давателот на водни услуги. Овие договори се особено важни во појаснувањето на определени нејаснотии, како што се:

- Кој е задолжен за одржување и поправки?
- Кој е задолжен за капитално одржување?
- Кој е задолжен за капитални инвестиции?

---

¹⁸ „Добивката“ може повремено и да се акумулира со цел обезбедување на финансиски средства потребни за инвестициски проекти.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Договорот за давање услуги е исто така многу важен во зацртувањето на цели во работење и во утврдувањето на начините за решавање на проблемите поврзани со давањето услуги, како што се:

- Високи ниво на неприходна вода (>50%)
- Ниски нивоа на приходи (<70%) т.е. процент на наплата од 70%;
- Назаднување во нивото на услугите,
- Вработените не се доволно платени, фрустрирани се и не добиваат добро раководење и насочување,

Конкретно, договорот за давање услуги е суштински инструмент за избегнување на честите проблеми како што се: премногу ниски тарифи, намалување на покриеноста на трошоците, сериозно ограничени финансиски средства за работење и одржување, немање пари за поправки и ниска ефикасност во работењето.

За изготвување на договорите за давање услуги и за нивна имплементација постојат повеќе разни водичи и варијанти. Општо правило е дека овие договори треба да бидат едноставни и лесни за разбирање и треба да ги вклучат следниве клучни аспекти:

- Јасно дефинирање на надлежностите на секоја од страните
- Не преголем број на задолжителни и реални (остварливи) цели
- Исто така не преголем број на индикатори за мерење на успешноста
- Формат и зачестеност на известувањето;
- Начини на решавање на проблемите, вклучувајќи и преговори
- Санкции во случај на големи неуспеси во исполнувањето на условите од договорот

Ова се некои од најчестите прашања кои треба да бидат одговорени во формализирањето на односот помеѓу единицата на локалната самоуправа и давателот на услугата:

- Какви обврски за известување има давателот на услугата кон кои мора да се придржува?
- Колку често треба да се состануваат општината и раководството на давателот на услугите?
- Дали општината обезбедува јасни и мерливи цели кои мора да бидат реализирани од давателот на услугите?
- Кои се евентуалните мерки кои општината може да ги преземе кога давателот на услугите не ги остварува целите зацртани во договорот?
- Дали некогаш биле користени некои од овие мерки?
- Дали општината може да ги награди раководителите на давателот на услугите за остварување на зацртаните цели?

Сè поголемата употреба на овие договори за давање услуги како средство за регулирање на односот помеѓу единицата на локалната самоуправа и јавното комунално претпријатие претставува клучен елемент во развивањето на секторот водни услуги.

4.4 ПЛАНИРАЊЕ НА РАБОТЕЊЕТО

Со оглед на фактот дека единиците на локалната самоуправа ја имаат севкупната надлежност за давање на услуги поврзани со водите, тие исто така имаат и севкупната надлежност за планирање и развој на секторот води и отпадни води, вклучувајќи го тука проширувањето на подрачјето на кое се даваат услуги, унапредување на квалитетот на услугите и други аспекти. Со оглед на тоа што оперативната одговорност за давање на услугите е кај јавното комунално претпријатие, **од суштинска важност е** планирање на водните услуги да биде активност на заедничка соработка помеѓу единиците на локалната самоуправа и јавното комунално претпријатие.

4.4.1 Сегашна поставеност

Општините се задолжени за просторно и развојно планирање на нивните подрачја. Овие „просторни планови“¹⁹ се план за развој на подрачјето на единицата на локалната самоуправа и како такви тие се една од главните движечки сили за развој на водните услуги.

Работните планови за секторот води и и одведување на отпадни води **мора** да бидат доследни на просторните планови кои ги усвојува единицата на локалната самоуправа. Просторните планови мора да дефинираат повеќе основни параметри за управување со водните ресурси и со системите за канализација, вклучувајќи го тука проектираниот број и локацијата на населението на подрачјето на единицата на локалната самоуправа. Просторниот план исто така определува повеќе релевантни цели и приоритети. Овие планови обично ги дефинираат стратешките и оперативни цели за подолг период (проширување на покриеноста со услугите, унапредување на квалитетот на услугите, заштита на водните ресурси, изградба на пречистителни станици за отпадни води, цели, периоди на имплементација, итн.).

Согласно Законот за комунални дејности, развојните планови (стратешки планови) за давање на комунални услуги се усвојуваат за период од три години од страна на советите на општините, општините на градот Скопје и од градот Скопје (член 7).

Освен тоа, единиците на локалната самоуправа имаат обврска да изготват програма за собирање, транспорт и пречистување на урбаните отпадни води. Потоа се подготвува Национална програма врз основа на нацрт програмите на советите на општините и на советот на градот Скопје. Програмата за собирање, транспорт и пречистување на урбаните отпадни води на градот Скопје ќе биде изготвена врз основа на нацртот одобрен од советите на општините во градот Скопје (член 114 од Законот за водите).

4.4.2 Нови барања

Како што веќе кажавме претходно, овие развојни планови треба да бидат доследни на плановите за работа кои претставуваат обврска согласно Законот за определување на цените на водните услуги. Според овој нов Закон, планирањето на работењето подразбира јавното комунално претпријатие, во соработка со единицата на локалната самоуправа, да изготви повеќегодишна програма (3-6 години) во која детално ќе ги образложи активностите кои ќе бидат преземени во планскиот период. Планот треба да биде изготвен и усвоен значително пред планскиот период за да се има доволно време за неопходните подготовки, како што се распределба на финансиски средства, пред почетокот на реалната имплементација.

Плановите треба да ги водат единиците на локалната самоуправа и јавните комуналните претпријатија во сите нивни активности кои се однесуваат на водоводните услуги и услугите поврзани со отпадните води. Конкретно, плановите треба да се однесуваат на техничките и финансиски потреби за управување со имотот/ средствата кои се користат во давањето услуги. Тие треба да содржат информации и тоа доволно време пред голема предвидена обнова на имотот, рехабилитација или замена, за да можат општината или претпријатието соодветно да ги планираат овие големи проекти и своите буџети. Планираните интервенциите врз имотот/ средствата треба да бидат на редовни (плански) временски периоди.

---

¹⁹ http://www.moepp.gov.mk/?page_id=3512

4.4.3 Процес на донесување одлуки и процес на одобрување

Веќе потенциравме дека плановите треба да бидат изготвувани заеднички од единицата на локалната самоуправа и јавното комунално претпријатие. Единицата на локалната самоуправа ја има севкупната обврска за развојното планирање и за давање на услуги но јавното комунално претпријатие е задолжено за секојдневните задачи поврзани со испорачувањето на услугите. Тоа го има неопходното техничко и финансиско знаење и стручност за да обезбеди дека планот е ефективен, ефикасен и реален.

Правото на усвојување е исто така кај единиците на локалната самоуправа. Советот на општината ги усвојува плановите за работа и плановите за измена на тарифите, и тој исто така има клучна улога во обезбедувањето на финансиски средства за инвестиции. Уште повеќе, единицата на локалната самоуправа има овластување во давањето дозволи за вршење на активности од јавен интерес со локална важност, како и за усвојување на извештаите од работењето/ учиниот (работни извештај), годишните финансиски извештаи (годишниот сметководствен извештај) на јавните комунални претпријатија, а општината исто така решава за начинот на отуѓување на општинскиот имот.

Преку овие алатки за надзор општините можат да ги определат активностите на јавното претпријатие. Важно е да се потенцира дека, ако годишниот финансиски извештај на јавното комунално претпријатие не е усвоен од Советот, тогаш Советот може да одлучи да покрене постапка за контрола на работењето на претпријатието пред органот надлежен за надзор и потоа можат да се воведат и санкции врз лицата кои управуваат со претпријатието. Освен тоа, ако работењето на конкретното јавно претпријатие било пореметено; ако тоа не ги извршува своите активности; ако не го имплементира планот за развој и со тоа им нанесува штета на корисниците на услугите; ако се случат промени во договореното користење на имотот на претпријатието; или ако се случат промени во договорените услови за работа, тогаш, доколку овие нешта предизвикаат попречување или пореметување на работењето на основните активности на претпријатието, како што е предвидено во одобрението од општината, во тој случај станува збор за пореметување на работењето на јавното претпријатие. Во вакви околности неопходно е да се преземат определени мерки за да се елиминира конкретното пореметување т.е. попречување.

Овие мерки се:

- Отповикување на директорот;
- Отповикување на Управниот одбор;
- Отповикување на Надзорниот одбор;
- Промени во организацијата на јавното претпријатие, запирање на извршувањето на незаконски акти на јавното претпријатие кои го компромитираат извршувањето на неговите основни надлежности;

4.5 ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ

Единиците на локалната самоуправа исто така имаат значителна надлежност и контрола врз финансиските аспекти на јавното комунално претпријатие и врз давањето услуги. Сепак, важно е да се укаже на влијанието од новиот Закон за определување на цените на водните услуги според кој тарифите кои се наплаќаат за водните услуги ќе бидат определени во Планот за измена на тарифите кој ќе биде изготвен од единицата на локалната самоуправа и од јавното комунално претпријатие. Единицата на локалната самоуправа ќе го има правото да

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

го усвои Планот за измена на тарифите но истовремено мора да обезбеди и одобрение за овој План и од економскиот регулатор (Регулаторната комисија за енергетика).²⁰

Улогата на економскиот регулатор

Економскиот регулатор е задолжен за следново:

- Усвојување на методологија за пресметување на тарифите
- Објавување на Упатство за примена на методологијата
- Разгледување на плановите за измена на тарифите доставени од единиците на локалната самоуправа

Регулаторот самиот ќе ги определува тарифите само во исклучителни околности. Ова ќе се случи само тогаш кога предлозите доставени од единиците на локалната самоуправа се целосно неприфатливи (на пример: во конфликт со методологијата), и во овој случај Регулаторот може да наложи „План за регулаторна тарифа“.

Накусо кажано, согласно новиот Закон, единиците на локалната самоуправа е задолжена за усвојување на „нацрт“ план за работа и за соодветниот План за измена на тарифите. Потоа единиците на локалната самоуправа ги доставуваат до економскиот регулатор на одобрување. Регулаторот може да предложи измени во планот и може да преговара со единицата на локалната самоуправа.

Со новиот Закон се регулираат и потенцијалните приходи на јавното комунално претпријатие од надоместоците (тарифите) кои се наплаќаат од корисниците.

Исто така е важно да се потенцира дека, без одобрение од единицата на локалната самоуправа, јавното комунално претпријатие не може да зема кредити или заеми. Согласно Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа (член 22), кога станува збор за земање на долгорочен заем од страна на јавното комунално претпријатие, за истиот мора да гарантира општината/ градот Скопје и да биде одобрен од Министерството за финансии.

Основачот на јавното претпријатие може да ја реинвестира добивката во самото претпријатие, да ја пренесе на посебна сметка за инвестиции во одредени аспекти на комуналното претпријатие, или да ја пренесе на други јавни претпријатија кои имаат финансиски загуби во работењето.

4.6 ОДНОСИ СО ЈАВНОСТА

Давањето на услуги поврзани со водите е прашање од клучна важност за сите корисници – домаќинства и правни субјекти. Неуспехот во давањето на овие услуги е веројатно дека ќе доведе до сериозна загриженост и до оплаки. Слично на ова, корисниците се чувствителни и на големи промени на цените на услугите, особено ако не забележуваат подобрување на услугата. Накусо, односите со јавноста во давањето на водни услуги е многу важен аспект во

²⁰ Согласно позитивното законодавство, јавното комунално претпријатие ќе ја определи цената за вода и за собирање на урбаните отпадни води по претходна согласност од неговиот основач (единицата на локалната самоуправа), со користење на методологијата заснована на критериумите определени во Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води (Службен весник бр. 68/04, 28/06, 103/08, 17/11, 54/11, 163/13, 10/15). Оваа методологија се усвојува од Министерството за транспорт и врски (член 6 од Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води). Во стварноста, општините се задолжени за донесување одлуки за тарифите за водовод и канализација врз основа на предлог од јавното комунално претпријатие. Тарифите би требало да ги покриваат сите трошоци за работење, управување и инвестиции на јавното комунално претпријатие но во реалноста ова најчесто не е случај – тарифите се премногу ниски за да ги покријат сите трошоци поради воздржаноста на избраните претставници да ги зголемат цените.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

одржувањето на подготвеноста на потрошувачите да платат за услугата и во обезбедувањето дека се добива доволно ниво на приходи.

Корисниците е веројатно дека истовремено ќе се жалат до давателот на услугата и до единицата на локалната самоуправа, така што неопходен е координиран и заеднички одговор, како и заедничко управување со односите со јавност.

За да се знае на кој начин претпријатието управува со грижата за корисници а во врска со неговата реакција на поплаки од корисниците, важно е раководството на општината да биде информирано од претпријатието за вкупниот број на поплаки од корисници во текот на годината и причините за истите. Претпријатието мора да има јасен метод за евидентирање на поплаките без разлика дали биле доставени писмено, телефонски, лично или на друг начин. Кога претпријатието добива поплака од корисник, треба да следи повеќе работи, како што се:

- Кои активности на рутински одржување или работење се случувале во времето пред поплаката?
- Дали има евентуални необични услови и состојби кои се причината за тој проблем?
- Дали оваа поплака била наведена и порано?
- Дали има тенденција на поплаки од ист тип (исто подрачје, ист извор, итн.)?
- Дали претпријатието проверило на лице место во врска со таа поплака?
- Колку долго му требало да одговори?

5 УПРАВУВАЊЕ СО ОСНОВНИ СРЕДСТВА

Водните услуги се едни од капитално најинтензивните (инфраструктурни) работи на светот, и во таа смисла управувањето со основните средства е од клучно значење за нивниот успех. Ова поглавје разгледува некои од најважните аспекти на управувањето со основните средства.

Деталното и целосно познавање на целосната инфраструктура која се користи за давање на услугите е од суштинска важност затоа што:

- Ефикасното давање на услугите е можно единствено со вакво познавање
- На тоа се заснова планирањето на развојот на системот
- Тоа претставува законска обврска (2)

5.1 ИНВЕНТАР НА ОСНОВНИ СРЕДСТВА

Повеќето општини и нивните водоводни претпријатија водат евиденција за главните средства кои се составен дел од системите за водоснабдување на нивното подрачје, вклучувајќи ги тука бунарските подрачја, акумулациите, пречистителните станици и пумпните станици. Од друга страна пак, евиденцијата на подземната инфраструктура и подземниот имот за водоснабдување кои се во сопственост на општините/ јавните претпријатија обично е нецелосна. Евиденцијата на подземниот имот за отпадни води обично е помалку комплетна во споредба со евиденцијата на имотот за водоснабдување.

Повеќето од општините и нивните претпријатија за водоснабдување ја препознаваат потребата од подобрување на ситуацијата, а некои од нив започнаа да спроведуваат и премери на имотот и развивање на географски информациски системи (GIS) за нивните регистри на имот. Сепак, во моментот повеќето претпријатија за водоснабдување немаат GIS за евидентирање на имотот. Географските информациски системи кои досега се имплементирани се во најголем дел на основно ниво. Овие системи можат дополнително да се унапредат, вклучувајќи и адекватни обуки за вработените.

Незадоволителната состојба со евиденцијата на подземната инфраструктура во општините/ претпријатија е предвидено драматично да се смени во наредните две години. Согласно новиот Закон за катастар на недвижен имот/ Правилник за регистрација на инфраструктурните објекти, секоја општина/ претпријатие има обврска да ја евидентира во GIS софтвер целокупната мрежа за водоснабдување и канализација за кои таа/ тоа е одговорно, и да ги достави ваквите GIS податоци до Агенцијата за катастар на недвижен имот.

Според Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води (член 37, став 1):

- Овластениот комунален инспектор во општините (и овластениот комунален инспектор на градот Скопје, за подрачјето на градот Скопје), во рамките на извршувањето на инспекцијата, ќе утврди дали давателот на водни услуги обезбедува целосна документација заради воспоставување на подземен катастар за водоснабдителната и канализационата мрежа”

Оваа одредба упатува на тоа дека давателот на водни услуги е примарно одговорен за подземниот катастар. Сепак, поради фактот што единиците на локалната самоуправа остануваат сопственици и поради тоа што имаат надлежност да инвестираат, надлежноста мора да се споделува помеѓу единиците на локалната самоуправа и давателот на водни услуги. Во пракса ова значи дека единиците на локалната самоуправа ќе треба да ги даваат сите информации во врска со имотот до водоводното претпријатие, потоа водоводното

претпријатие ја евидентира оваа информација (по можност со користење на GIS) и потоа така направените консолидирани информации ги прави достапни до единиците на локалната самоуправа (затоа што единиците на локалната самоуправа имаат потреба од тие информации за целите на планирање и за да можат да ги информираат другите тела за присуството на имотот/ средствата).

5.2 РЕХАБИЛИТАЦИЈА И ЗАМЕНА НА МРЕЖАТА

На подземниот имот, како што се цевките за дистрибуција на водата за пиење, најчесто не му се посветува внимание освен ако не се случи некој дефект и се неопходни интервенции за да се санира протекувањето и да се продолжи со нормалното работење. Ако зборуваме за староста и за материјалите од кои е изграден системот, јавните претпријатија укажуваат дека мрежата за водоснабдување и за канализација е многу стара и дека повеќето од водоводните цевки се направени од азбестен цемент или PVC/PE. Најголемите водоводни претпријатија посочија и на цевки од лиено железо кои, заедно со спојките, се подложни на многу дефекти. Приклучните цевки во најголем дел се поцинкувани цевки. Сепак, постои тренд за замена на овие цевки со цевки од PVC и PE/HDPE а, ако зборуваме за најголемите претпријатија, со цевки од дуктилно железо. Во однос на приклучните цевки, тие генерално се заменуваат со PE цевки.

Во основа, сè повеќе се посветува внимание на одржување и рехабилитација, но тоа и понатаму не е доволно а годишните стапки на рехабилитација на мрежата се ниски. Главна причина е немањето средства кои се премали дури и за покривање на оперативните трошоци. Неодамнешните проценки укажуваат дека претпријатијата едвај успеваат да ги покријат своите трошоци од сметките за потрошена вода и за другите услуги, при што одредени помали јавни претпријатија, од кои повеќето се во рурални подрачја, се зависни од општински грантови или заеми. Актуелниот тренд покажува дека овие средства би биле заменети во период од стотици години ако не бидат сменети сегашните практики и политики. Промената на политиките за рехабилитација (и на стапките на замена на основните средства) бараат зголемување во финансирањето/ инвестициите и фундаментални промени во работните процеси и културата на работа. Неопходно е усвојување на повеќе програми за проактивно одржување, во координација со програмите за програмите за одржување за кои се надлежни повеќе сектори во јавните претпријатија, како и поголема ефикасност на програмите за одржување преку користење на современи технологии и обуки.

Работните активности за рехабилитација и замена на цевките генерално се вршат според релевантноста/ критичноста за давањето на услугите, според нивната состојба или трошокот за нивно одржување. Понекогаш и политичкото влијание го определува приоритетот за рехабилитација или замена на одредени делови од цевките. Во многу ретки случаи, некои јавни претпријатија ги измериле ефектите и бенефитите од работните активности за замена на цевките и истите се прикажани во нивните годишни извештаи - должината (во километри) на цевките кои биле заменети, иако бенефитите не можат да се забележат преку намалени количества на неприходна вода и подобрени услуги за водоснабдување.

5.3 КОЈ ГО ПОСЕДУВА ИМОТОТ?

Поимот „инфраструктура на јавното претпријатие“ се однесува на сите објекти (згради), машини и механизација, уреди, инсталации, транспортни и други инфраструктурни ресурси кои се користат за извршување на активностите на јавното претпријатие.

Согласно членовите 64 и 65 од Законот за локална самоуправа, општината има право да биде сопственик на објектите, финансиските средства и на сродните права. Вредноста на она што го поседува општината треба да се процени и да биде прикажана во годишниот Биланс на состојба. Претходно кажавме дека општините се сопственици на јавните претпријатија но, во

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

реалноста, јавните претпријатија и регистрираниот капитал на претпријатијата не е искажан во делот на актива на Билансот на состојба на општината.

Од друга страна, јавното претпријатие има статус на правно лице, што значи дека тоа може да стекнува сопственички права врз движни и недвижни предмети или имот, може да се стекнува со права и да презема обврски, како и да биде одговорно за своите активности. Така што, јавното претпријатие стекнува имот/ средства во рамките на својата работа и развој; од свои сопствени извори на приходи; како резултат на своите работни активности; од заеми или од други извори; или, согласно законот, од Буџетот на државата.

Имајќи ги предвид мешаните надлежности за управување помеѓу општината и јавното комунално претпријатие, заедно со посебните сметководствени, банкарски и книговодствени функции, очигледно е дека јавните комунални претпријатија не функционираат како независни претпријатија ниту пак ги уживаат бенефициите од тоа да бидат интегриран дел од општината (без управни одбори и сл.)

Материјалните средства (како што се цевките за водовод и канализација и другата опрема) во најголем број случаи се во сопственост на општината но ги користат јавните комунални претпријатија. Сепак, некои од јавните претпријатија посочуваат дека тие се сопственици на водоводната и канализациска мрежа. Главна обврска на јавното комунално претпријатие е да управува со инфраструктурните средства за да ги дава бараните услуги, при што исто така има обврска тоа да го врши на ефикасен начин, согласно добрите технички, еколошки, финансиски и економски принципи. Во основа, сите овие средства се водат во сметководствените книги на јавното претпријатие и во пописот на имотот, со прецизни информации за набавната цена, амортизацијата на средствата секоја година согласно она што е пропишано со законот и сегашната вредност. Во случај на поновите средства, овие податоци се дополнети и со податоци за годината на инсталирање, но кај постарите средства нема информации за материјалот и за дијаметарот на цевките и на другите средства. Постои можност да се обезбедат сите овие информации од фактурите и од плановите, особено за поновите проекти. Сите овие средства обично се поврзани со конкретни сектори, имаат инвентарен број и нивната локација обично е позната.

Повеќето од капиталните инвестиции во водоводни и канализациски мрежи, како што се проширување или рехабилитација на мрежата, ги вршат општините. Притоа, откако ќе бидат завршени целата работа, надзорот и пуштањето во употреба, општините им даваат права на јавните претпријатија да управуваат со овој имот и да водат евиденција во нивното книговодство и во пописот на имот. Сепак, ова не значи дека јавните претпријатија се сопственици на средствата. Во ретки случаи овие средства можат да се најдат и во сметководствените книги и во пописот на основни средства. Во овие случаи, општините/ јавните претпријатија се свесни за проблемот најмногу како резултат на забелешките на инспекторот. Во пракса, општината би можела да ги води средствата во своите книговодствени евиденции, но само за објектите, улиците и опремата. Што се однесува до амортизацијата, не постои пракса и, според некои финансиски раководители од општините, не постои можност за пресметување на амортизацијата на другите средства, како што се водоводната и канализациската мрежа.

Одговорот на прашањето кој е сопственик на имотот/ средствата, особено на водоводната и канализациска мрежа, на акумулациите и на другиот имот поврзан со водите и канализацијата (како што се пречистителните станици за отпадни води) ќе биде многу важен во наредните неколку години затоа што, согласно новиот Закон за катастар на недвижност/ регулатива за регистрација на инфраструктурните објекти, постои можност да се извади имотен лист за инфраструктурните објекти и да се зголеми вредноста на претпријатието со доставување на целата евиденција за мрежата до Агенцијата за катастар на недвижности. Прашањето на сопственоста тука го добива своето значење затоа што давателот на водни

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

услуги ќе ја прикаже истата во својот Биланс на состојба со што ќе го подобри својот кредитен рејтинг.

Во случајот на Град Скопје, овие средства треба да бидат категоризирани во примарни и секундарни средства. Разликата помеѓу нив е повеќе прашање на големина и се заснова на фактот дали средството е прикажано во генералниот урбанистички план (ГУП, примарни средства) или е прикажано само во деталниот урбанистички план (ДУП, секундарни средства).

Примарни средства се следниве: примарни системи за атмосферска канализација; примарни системи за канализација од домаќинства и за одведување на отпадните води; пречистителни станици за канализациски и системи за отпадни води; акумулации за пречистување на водата и пречистување на водата за пиење; примарни мрежи за водоснабдување и други примарни инсталации на јавното претпријатие формирани согласно генералниот урбанистички план.

Секундарни средства се следниве: секундарни мрежи за водоснабдување; системи за атмосферска канализација; секундарни канализациски системи и системи за одведување на отпадните води, и други секундарни инфраструктурни мрежи и инсталации определени со деталниот урбанистички план.

Важно е да се биде запознаен со начините на кои се категоризираат различни инфраструктурни средства за да може да се направи разлика помеѓу надлежностите на локалната самоуправа на градот Скопје и надлежностите на општините во рамките на градот Скопје.

Ако ги споредиме надлежностите на градот Скопје со надлежностите на општините во градот Скопје ќе забележиме дека градот Скопје е надлежен за изградба и одржување на примарните инфраструктурни средства, што вклучува: снабдување со вода за пиење од градскиот систем за водоснабдување; собирање и одведување на отпадните и атмосферски води. Од друга страна, општините во градот Скопје се надлежни за секундарните инфраструктурни средства.

Оние кои ги донесуваат одлуките на локално ниво треба да водат сметка за економично управување со имотот/ средствата на јавното претпријатие, од неколку причини:

- Овие видови на средства претставуваат голема јавна инвестиција;
- Инфраструктурата која добро функционира е важна за економскиот развој;
- Соодветното функционирање и одржување на претпријатието е од голема важност за јавното здравје и безбедноста;
- Имотот на претпријатието претставуваат суштински дел во давањето на услуги; и
- Управувањето со имотот ја промовира ефикасноста и иновацијата во работењето со системот.

5.4 УПРАВУВАЊЕ СО ОСНОВНИТЕ СРЕДСТВА

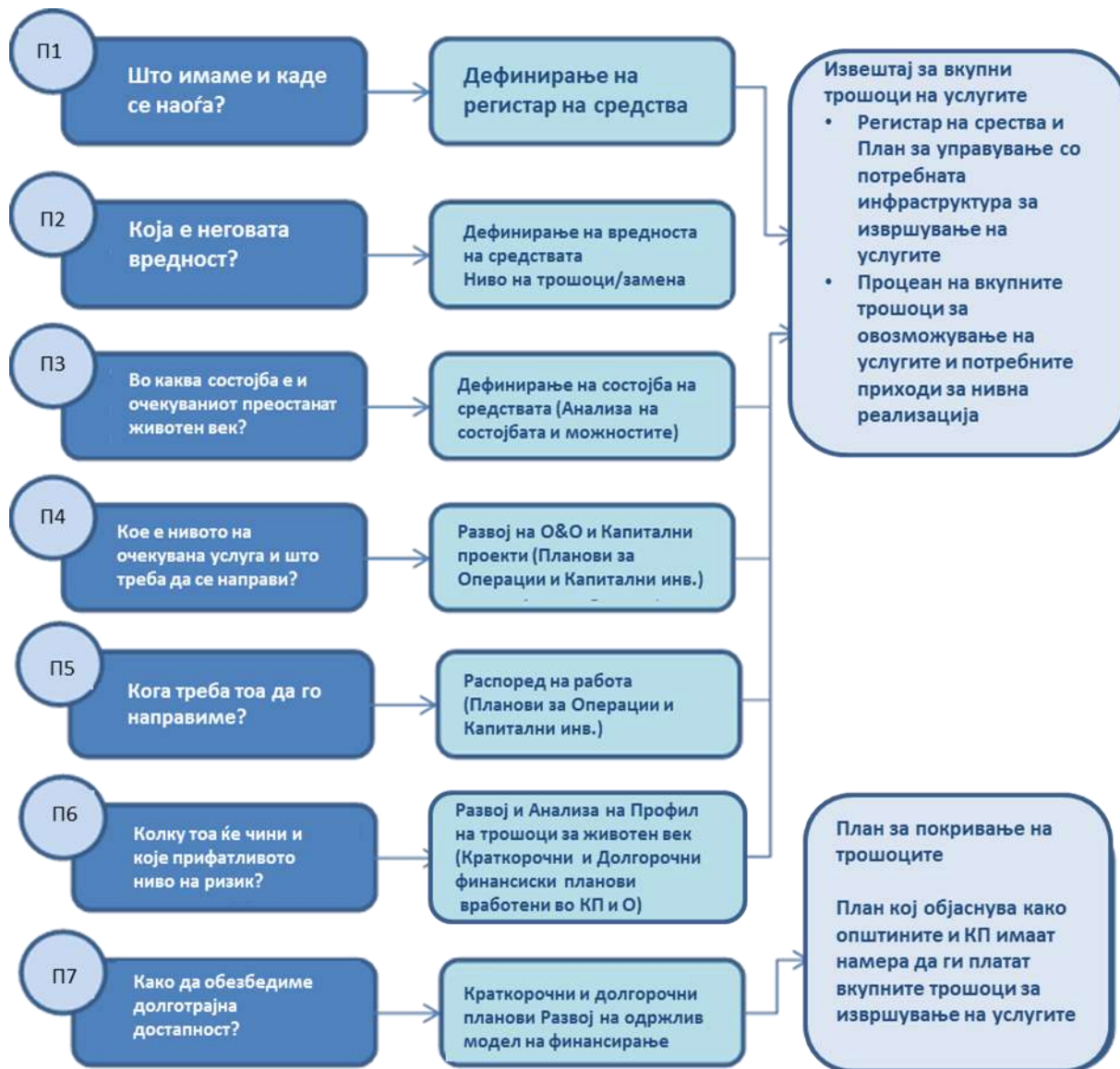
Управување со имотот/ средствата е алатка која помага во донесувањето на одлуки т.е. им дава информации на општините и на јавните претпријатија за да можат да ги донесат вистинските одлуки во вистинско време, со цел оптимизирање на корисниот животен век на секое средства и добивање најдобра вредност од него. Управувањето со основните средства не е само обичен збир од процедури туку тоа е филозофија и значителна промена на организациската култура на културата на општината, на претпријатието, на заедницата и на политичко ниво. Оваа промена нема да се случи преку ноќ, но управувањето со животниот циклус на средствата им овозможува на вработените во општините и во јавните претпријатија да управуваат со сите информации поврзани со средствата, да ги следат и да ги контролираат, заедно со работните процеси, за време на целиот животен циклус на

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

средството, и да им обезбедат важни информации и алатки кои можат да се користат за извршување на процесите на едукација/ комуникација.

Најдобрите практики во управувањето со општинскиот имот и инфраструктура содржи листа на седум прашања (Q1÷Q7) кои можат да се користат како рамка за план за управување со имотот:

5.4.1 Прикажување (инвентар) на имотот на општините/ на јавното претпријатие

Во табелата подолу е даден еден пример за начинот на кој пописот (инвентарот) на имот/ средства кој во моментот го водат јавните претпријатија треба да ѝ биде прикажан на општината за да се користи за анализа за да бидат утврдени барањата за одржливо финансирање по видови средства. Во него би можело да се прикаже и информација за тоа колку секоја од компонентите на системот придонесува кон вредноста на целокупниот систем.

5.4.2 Инвентар

Вид на средство/ имот	Компонента на имотот	Инвентар	Трошок за замена на средството	Сегашна вредност на замената (\$m)	Вообичаен животен век (години)
--------------------------	-------------------------	----------	--------------------------------------	---	--------------------------------------

Првично, состојбата на имотот/ средствата се определува преку проценка на нивниот преостанат животен век, земајќи ги притоа како основа датум на изградба и корисниот животен век на средството. Преостанатиот животен век ќе биде основа за финансиска анализа.

5.4.3 Визуелно прикажување на податоци – важноста на историјатот на дефекти;
дилема дали да се поправи или замени

Точно е тоа дека сликата вреди илјада зборови. Можноста за визуелно прикажување на сите аспекти на организацијата и на нејзината инфраструктура е од непроценлива вредност. Со користење на специјализиран софтвер за визуелно прикажување на податоци или користењето на GIS или AutoCAD, раководството на општината т.е. јавното претпријатие можат да управуваат со инфраструктурните средства и да имаат увид во историјатот на нивното функционирање, што вклучува водомери водоводна и канализациона мрежа, хидранти, шахти, податоци за корисниците за да се види кои подрачје трошат повеќе, трендовите во фактурирањето, локациите на дефектите и сл.

Вработените во општините треба секоја година да бидат информирани од раководството на претпријатието за историјатот на поголеми водоводни дефекти и за евентуалните проблеми во работењето. Овие податоци треба да бидат внесени во GIS/ AutoCAD системите на општината т.е. на претпријатието за да може да се анализираат трендовите на појавување на дефекти. Евиденцијата на дефектите треба да ги содржи локацијата, годишното време, видот на дефект, видот на цевка, видот на поправка, колку време требало од пријавувањето на дефектот до реагирање на лице место, времетраењето потребно за поправка на цевката, кои материјали биле користени, со кои проблеми биле соочени, констатираната состојба на почвата и причините за дефектот. Потоа овие информации можат да се користат на повеќе начини:

- Дали истата цевка пукнала повеќе пати?
- Дали системот имал повеќе дефекти од еден вид на цевки а помалку од други?
- Дали операторот навремено реагирал?
- Дали поправката била реализирана навреме?

Внимателното разгледување на оваа евиденција може да ни помогне во создавањето на слика за целиот систем и за неговото функционирање, и ќе им помогне на општината/ јавното претпријатие да донесуваат информирани одлуки во однос на потребите од реконструкција или замена на главните водоводни цевки.

Решавањето на дилемата за замена или поправка со која се соочуваат општините/ јавните претпријатија треба да има централно место во сите ефективни и одржливи активности за подобро управување со цевководните системи, затоа што успешното решавање на проблемот ќе помогне во намалување на загубите на вода и на трошоците за животниот век на средството, и ќе ја зголеми сигурноста на мрежата и квалитетот на услугите за граѓаните. Во

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

основа, одлуката дали да се замени или цевката во одреден момент се донесува со проценка на следниве две алтернативи:

- Замена на цевката сега, што ќе повлече трошоци за замена и идни евентуални трошоци поврзани со новата цевка, или
- Задржување на постојната цевка, со што ќе се заштеди на трошоци за замена но ќе има поголеми трошоци за поправки, прекин на услугата и штети.

Во денешно време водоводните претпријатија се соочуваат со сè посложената задача интелегентно и ефикасно да ја проценат состојбата на цевководната мрежа и да управуваат со мрежата на начин кој ќе значи максимална сигурност и минимални оперативни и трошоци за управување. Во оваа смисла, стратегиите за определување на трошоците за целиот животен век на средството и за одржување се од огромна важност за општините/ јавните претпријатија, затоа што тие се обидуваат да најдат начини за да ја зголемат сигурноста на системот и квалитет на услугата и истовремено да ги сведат на минимум оперативните трошоци. Во позадината на ваквите обиди за постигнување на рамнотежа помеѓу сигурноста и оперативните трошоци, е една од најважните дилеми со кои се соочуваат водоводните претпријатија, која може да се изрази со следнава реченица:

Дали претпријатието треба да ги поправи или замени застарените главни водоводни цевки и кои би биле последниците од евентуалните поправки, како дел од долгорочната стратегија за рехабилитација на мрежата?

Најважно од сè е општината/ јавното претпријатија да имаат јасна претстава за состојбата во која се наоѓаат нивните средства и како тие функционираат во секое време. Сите одлуки во однос на одржувањето, рехабилитацијата или обновувањето се „вртат“ околу овие два аспекти. Безископните технологии за рехабилитација на главните водоводни цевки можат исто така да бидат разгледани, за разлика од поскапата замена на главните водоводни цевки со користење на отворен ископ. Добро е да бидат разгледани и можностите за истовремена рехабилитација на главните водоводни цевки со реконструкција на патишта или со други капитални проекти.

6 МОНИТОРИНГ, ИНСПЕКЦИЈА, СПОРЕДУВАЊЕ, ИЗВЕСТУВАЊЕ

6.1 НАДЛЕЖНОСТИ НА ЕДИНИЦИТЕ НА ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА

Во овој дел од текстот правиме осврт на надзорот врз давателот на водните услуги од страна на единицата на локалната самоуправа согласно Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води (член 36 и 37).

Овластениот комунален инспектор на општината и овластениот комунален инспектор на градот Скопје, меѓу другите (Државниот инспекторат за животна средина, Државниот комунален инспекторат, Дирекцијата за храна и ветеринарство, преку државните инспектори за храна и Државниот санитарен и здравствен инспекторат), се задолжени за контрола на соодветната имплементација на комуналните услуги, вклучувајќи ги тука снабдувањето со вода за пиење и испуштањето и пречистувањето на урбаните отпадни води. Овластениот комунален инспектор на општините и овластениот комунален инспектор на градот Скопје, за подрачјето на градот Скопје при вршењето на инспекцискиот надзор утврдуваат дали давателот на услугата:

- на корисниците на услугата им обезбедува трајно и непрекинато снабдување со здравствено исправна и чиста вода за пиење преку изградениот водоснабдителен систем;
- обезбедува притисок во мрежата на водоснабдителниот систем;
- обезбедува трајно и непрекинато одведување на урбани отпадни води преку изградениот канализационен систем;
- прибавил одобрение за раскопување на улица, коловоз, јавна или зелена површина од надлежен орган;
- по отстранувањето на дефектот на водоснабдителниот и канализациониот систем ја доведе во првобитна состојба улицата, коловозот, јавната или зелената површина;
- обезбедува целосна документација заради воспоставување на подземен катастар за водоснабдителната и канализационата мрежа;
- врши изградба на објекти од водоснабдителен и канализационен систем без одобрение за градење; и
- приклучува објекти со водоснабдителен и канализационен систем, кои немаат одобрение за градење.

Општинските инспектори за животна средина се задолжени за контрола (мониторинг и надзор) врз собирањето и испуштањето на отпадните и другите води; канализациските системи и содржината на она што се испушта во канализациските системи; имплементација на активностите и мерките за да се обезбеди ефикасно и ефективно водоснабдување во доволни количини и со стандарден квалитет.

Тие се овластени да забранат активности и/ или да наредат прекин на работењето на инсталациите кои би можеле да го загорзат собирањето и снабдувањето на водата за пиење и безбедното испуштање на урбаните отпадни води; да наредат отстранување на недоследностите; да наредат мерки со кои ќе се обезбеди ефективно и ефикасно водоснабдување; да наредат запирање на несоодветното користење на водите и враќање во првобитната состојба, итн.

Сектор/ одделение/ единица во општината задолжен за јавното претпријатие/ комуналните работи.

Секторот за комунални работи и прашања поврзани со животната средина во општините/ градот Скопје е задолжен за јавните комунални претпријатија и за комуналните работи.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Општинските комунални инспектори/ инспектори за животна средина ги назначува градоначалникот; општинскиот комунален/ инспектор за животна средина може да побара поддршка од овластени лица од Министерството за внатрешни работи.

Овластувањата кои им се дадени на инспекторите согласно законите кои ги регулираат комуналните работи во општините и во градот Скопје треба да бидат поддржани со доволен институционален и кадровски капацитет и неопходно е да постои доволна политичка посветеност за ефективна имплементација на законите. Од суштинска важност е добрата соработка помеѓу јавните претпријатија и вработените во секторите за комунални работи во однос на водите и отпадните води.

6.2 ЛИСТА НА НЕКОИ РЕЗУЛТАТИ/ ИЗВЕШТАИ ЗА ЈАВНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА/ ОПШТИНИТЕ

Неопходно е да биде дефинирана листа на резултати/ извештаи за водоводниот и санитарен сектор која ќе биде корисна за оние кои ги донесуваат одлуките на локално ниво, за општините и за нивните јавни претпријатија. Ваквите резултати/ извештаи треба да обезбедат статистичка анализа на податоците од сегашниот период како и споредување со други периоди. Во долната табела е прикажано како изгледаат ваквите извештаи:

Резултат	Колку често	
	ЈКП	Општината
Извештаи од работењето	тримесечно	годишно
Управување со подземната инфраструктура	тримесечно	годишно
Финансиско управување со подземната инфраструктура	тримесечно	на шест месеци
Комерцијална евалуација на податоците	месечно	тримесечно
Анализа на потрошувачката (според водомерите)	месечно	тримесечно
Анализа на актуелната побарувачка за вода	месечно	годишно
Анализа на актуелната оптовареност на канализациската мрежа	месечно	годишно
Менаџерски извештај за планирање на инфраструктурата	на шест месеци	годишно
Прогноза на побарувачката	на шест месеци	годишно
Евалуација на водоводната мрежа	на шест месеци	годишно
Евалуација на канализациската мрежа	на шест месеци	годишно

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Резиме за инфраструктурно планирање	на шест месеци	годишно
Менаџерски извештаи за управување со работењето	на шест месеци	годишно
Мониторинг на квалитетот на водата	месечно	месечно
Анализа на неприходната вода	месечно	на шест месеци
Анализа на работењето на јавното претпријатие	тримесечно	тримесечно

6.3 ИНДИКАТОРИ НА УСПЕШНОСТ И СПОРЕДУВАЊЕ

Обезбедувањето на компаративни информации и нивно користење за целите на споредување е важна менаџерска алатка за градоначалниците, раководителите и стручните лица во водоводните и други претпријатија. Споредувањето и познавањето на најдобрите практики е важно за сите водоводни и други претпријатија, затоа што:

- Споредувањето им помага на градоначалниците и на раководителите да имаат подобра претстава за тоа како нивното претпријатие функционира во споредба со други
- Споредувањето го олеснува споделувањето на информациите за најдобрите практики и ги поддржува одлуките за подобрување на работниот учинок

Системот за мониторинг на индикаторите треба да вклучува:

- Повеќе клучни индикатори врз основа на кои засегнатите страни ќе можат да направат свој прилагоден систем за мерење и мониторинг;
- Листа на податоци заедно со дефиниции на податоците;
- Систем за евидентирање на податоците кој исто така го пресметува и комплетниот сет од индикатори; и
- Метод за споделување на информациите од споредувањето.

Целта на споредувањето е да се пронајдат и идентификуваат најдобрите практики во било кој сектор, со цел имплементација на соодветните најдобри практики и унапредување на работењето.

Собирањето на податоци не значи и споредување. Тоа е само еден од чекорите кон подобрување на работниот учинок. Некои податоци и индикатори (финансиски, технички и процесни индикатори за оценување на работниот учинок на јавното претпријатија во давањето на водоводни и канализациски услуги) им даваат информации на општините и локалните власти за планирање на управувањето со основните средства, и би можеле да бидат основа за споредувања помеѓу јавни претпријатија, помеѓу различни држави и помеѓу различни региони.

Стратешките индикатори кои се користат од државите во регионот на Југоисточна Европа, неопходни за планирање и за донесување на одлуки во однос на управувањето со основните

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

средства во секторот води и одведување на отпадни води од страна на локалните власти, врз основа на расположливите податоци кај јавните претпријатија, би можеле да бидат следниве:

- Покриеност со услугата
- Покриеност со водоснабдување (%)
- Покриеност со канализациска мрежа (%)
- Потрошувачка и производство на вода
- Производство на вода (л/лице/на ден)
- Вкупна потрошувачка на вода (л/лице/на ден)
- Неприходна вода (%)
- Неприходна вода ($\text{м}^3/\text{км}/\text{на ден}$)
- Неприходна вода ($\text{м}^3/\text{приклучоци}/\text{на ден}$)
- Функционирање на водоводната и канализациска мрежа
- Дефекти на цевките (дефекти/км/годишно)
- Запушувања на канализацискиот систем (запушувања/км/годишно)
- Пракси на мерење на потрошената количина вода
- Степен на мерење (%)
- % на продадено од она што било измерено (%)
- Квалитет на услугата
- Квалитет на снабдената вода: број на тестови за резидуален хлор (% од потребниот број)
- Количество на вода снабдена вода: мостри кои поминале на резидуален хлор (%)
- Трошоци и кадровска екипираност
- Трошоци за вработените и оперативни трошоци (%)
- Трошоци за електрична енергија како процент од оперативните трошоци (%)
- Вработени В/000 В опслужувано население (број/'000 В опслужувано население)
- Вработени во отпадни води/'000 опслужувано население услуги за отпадни води
- Финансиски перформанси
- Покриеност на оперативните трошоци (процент)
- Наплата и фактурирање
- Период за наплата (денови)
- Процент на наплата (%)
- Средства
- Бруто основни средства
  - Водоводни средства (денари по број на опслужено население)
  - Водобводни средства (денари по број на опслужено население)

7 ПРИЛОГ 1 – ЛИСТА НА ЗАКОНИ

1. Закон за локална самоуправа
2. Закон за Град Скопје
3. Закон за комунални дејности
4. Закон за снабдување со вода за пиење и одведување на урбаните отпадни води
5. Закон за јавни претпријатија
6. Закон за организации за управување со водите
7. Закон за водите
8. Закон за определување на цените на водните услуги

8 ПРИЛОГ 2 – УРНЕК ЗА ДОГОВОР ЗА УСЛУГИ

ДОГОВОР ЗА ДАВАЊЕ УСЛУГИ ЗА ВОДОСНАБДУВАЊЕ И ОДВЕДУВАЊЕ НА КАНАЛИЗАЦИСКИТЕ/
ОПШТИНСКИ ОТПАДНИ ВОДИ

Склучен од и помеѓу: Општина _____ и

Јавно комунално претпријатие _____

Страни во овој договор се:

Општина _____ (во понатамошниот текст: Општината), претставувана од градоначалникот на Општината _____, господинот/ госпоѓа _____, согласно членот 50, став 1, точки 2 и 4 од Законот за локална самоуправа („Службен весник на РМ бр. 5/02), член __, став __, точки __ и __ од Статутот на Општина _____ („Службен весник на Општина _____ бр. _____), како и согласно членот __ од Одлуката _____ („Службен весник на Општина _____ “ бр. _____)

Јавното комунално претпријатие _____, (во понатамошниот текст: Јавно комунално претпријатие), претставувано од директорот на претпријатието, господин/ госпоѓа _____.

1 Општи одредби

- 1.1 Предмет на овој Договор е дефинирање на правата и обврските на Општината и на Јавното комунално претпријатие во врска со давањето услуги согласно членот 2.2 и 2.3, од законите кои го регулираат опсегот на работа на Јавното комунално претпријатие и Одлуката за основање на Јавното комунално претпријатие, за _____ („Службен весник на Општина _____ бр. _____), Статутот на Општината, Одлуката за комунален ред за _____ („Службен весник на Општина _____ бр. _____).
- 1.2 Целта на овој Договор е регулирање на односите помеѓу Општината и Јавното комунално претпријатие за давање на услугите од страна на Јавното комунално претпријатие наведени во точката 2.3 од Договорот, и тоа снабдување со вода за пиење и одведување на отпадни води, пречистување со највисок можен квалитет и по најниски можни трошоци, како и оптимално искористување на имотот за снабдување со вода за пиење и за одведување на отпадните води кои му се дадени на Јавното комунално претпријатие од страна на Општината, и исполнување на обврската од страна на Општината за целите на мониторинг, одржување и унапредување на работниот учинок на Јавното комунално претпријатие.
- 1.3 Јавното комунално претпријатие ќе ги дава следниве видови на услуги до корисниците: снабдување со вода за пиење, суспендирање на снабдувањето со вода за пиење, одведување на општинските отпадни води преку канализацискиот систем, изградба, одржување, заштита и приклучување на системите за водоснабдување и канализација (согласно членот 1 од Законот за снабдување со вода за пиење и одведување на отпадните општински води).
- 1.4 Јавното комунално претпријатие ќе ги овозможи услугите од точката 2.3. од Договорот на подрачјето на Општина _____, вклучувајќи ги и заедниците _____ на Општина _____ (ако ги има), како што е прикажано на картата на подрачјето кое е опфатено со услугите (Анекс 1).
- 1.5 Секоја промена на подрачјето на кое се даваат услугите ќе биде потврдено со Одлука за согласност усвоена од Советот на Општина и со дополнување на овој Договор.

2 Права и обврски на Општината

- 2.1 Општината, во соработка со Јавното комунално претпријатие, ќе ги определи индикаторите за успешност преку кои ќе го следи работењето на јавното претпријатие и ќе зацрта реални цели кои Јавното комунално претпријатие ќе има обврска да го оствари. Листата на сите индикатори кои биле определени, заедно со нивните вредности и цели, ќе биде составен дел од Планот за среднорочен развој на Јавното комунално претпријатие.
- 2.2 Општината ќе го следи работењето на Јавното комунално претпријатие така што ќе ги споредува планираните резултати со оние кои реално биле остварени и преку следење на индикаторите наведени во членот 3.1. Во случај Јавното комунално претпријатие да не го оствари минималниот работен учинок кој се бара со закон и со овој Договор, Општината има право да преземе мерки.
- 2.3 Советот на Општината ќе ги разгледа и усвои тримесечните и годишни извештаи за услугите кои се даваат од Јавното комунално претпријатие.
- 2.4 Пред усвојувањето на Планот за работа на јавното претпријатие за секоја наредна година, Општината ќе направи евалуација на работниот учинок на Јавното комунално претпријатие за претходната година. Извештајот за евалуација ќе биде достапен за јавноста преку интернет страницата на Општината и/ или на Јавното комунално претпријатие.
- 2.5 Советот на Општината ќе го разгледа и усвои Планот за среднорочен развој (4 години), кој ќе биде изготвен од Јавното комунално претпријатие и ќе се ажурира еднаш годишно.
- 2.6 Општината ќе ги земе предвид плановите за капитални инвестиции на Јавното комунално претпријатие во процесот на изготвување и усвојување на свој сопствен План за капитални инвестиции. Општината ќе ги усогласи и координира договорените инвестиции во снабдувањето со вода за пиење и одведувањето на отпадни води, финансирани од различни извори (Буџетот на државата или на општината, кредити, грантови и други извори). Општината ќе овозможи и ќе гарантира заеми и грантови за финансирање на одобрените инвестициски проекти.
- 2.7 Општината ќе му ги стави на располагање на Јавното комунално претпријатие општинските урбанистички развојни планови и документацијата за идното проширување на резиденцијалните и индустриски подрачја, со цел нивно вклучување во Планот за среднорочен развој на Јавното комунално претпријатие.
- 2.8 Советот на Општината ќе го разгледа и усвои Годишниот план за работа и буџетот на Јавното комунално претпријатие.
- 2.9 Основните средства кои се користат за давање на услугите од членот 2.3. од Договорот, се сопственост на Општината и истите ќе му бидат овозможени на Јавното комунално претпријатие од страна на Општините за целите на работење, одржување и давање услуги.
- 2.10 Општината навремено ќе овозможи евентуални нови основни средства, финансирани од Буџетот на општината или од други извори на Јавното комунално претпријатие, за времетраење на периодот на давање на услугите, со посебна Одлука на Советот.
- 2.11 Општината ќе ја достави до Јавното комунално претпријатие релевантната документација која се однесува на основните средства кои се даваат на Јавното комунално претпријатие за целите на работење, одржување и давање услуги, заедно со описот на вредноста на средствата (амортизирани и сегашни).
- 2.12 Советот на Општината ќе ги разгледа и усвои Планот за усогласување и развој на тарифите за наредните години, предложен од Јавното комунално претпријатие, за определување на цената на водата за пиење и за одведување на општинските отпадни води, согласно Законот за јавни претпријатија, член 11, став 1, точка 6, и во согласност со Законот за комунални дејности, член 27 и Методологијата за

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

пресметување на тарифите за води и отпадни води објавена во Службен весник бр. 107/2005.

- 2.13 Општината, со посебна одлука на Советот, ќе ги дефинира принципите и процедурата за субвенционирање на трошоците од страна на Општините за дадените услуги, за оние корисници на услугите кои не се во можност да ги платат сметките за вода.
- 2.14 Општината ќе обезбеди дека сите институции за кои таа е надлежна навремено ќе ги регулираат своите доспееани фактури за вода за пиење и за одведување на отпадните води, презентирани од Јавното комунално претпријатие.
- 2.15 Општината, преку својот комунален инспектор, ќе ги поддржи активностите на Јавното комунално претпријатие кои се однесуваат на откривање на дивото користење на вода и други злоупотреби на вода а кои, според законот, ќе се сметаат за причина за прекинување на договорот помеѓу корисникот на услугата и Јавното комунално претпријатие.

3 Права и обврски на Јавното комунално претпријатие

- 3.1 Јавното комунално претпријатие ќе изготви Среднорочен развоен план (4 години) кој, меѓу другото, ќе содржи:
  - a) Стратегија за развој на давањето услуги, развој на инфраструктурата и организациски развој.
  - b) Пристапот за исполнување на соодветните законски обврски.
  - c) Индикаторите за успешност и нивните вредности, заедно со акциски планови за остварување на целите.
  - d) Среднорочен план за капитални инвестиции, согласно анализата на состојбата на имотот и во согласност со определените стратешки цели. Планот за инвестиции ќе се заснова на споредување на добрите технички опции и проценка на трошоците, и ќе биде усогласен со Планот за капитални инвестиции на Општината.
  - e) Четиригодишни оперативни буџети.
  - f) План за измена на тарифите.

Среднорочниот план ќе биде ревидиран секоја година и, ако е потребно, ќе биде менуван и дополнуван во исто време кога се изготвуваат годишниот План за работа и Буџет на јавното комунално претпријатие и се доставуваат до Општината на одобрување.

- 3.2 Јавното комунално претпријатие ќе достави до Општината Годишен план за работа и Буџет на усвојување за секоја наредна година, согласно Законот за јавни претпријатија, член 19, став 2, точки 3 и 4. Годишниот план и Буџетот за секторот отпадни води и вода за пиење ќе бидат одвоени од ставките за други услуги (ако ги има).
- 3.3 Јавното комунално претпријатие ќе потпише договори со сите активни корисници на услугите во кои ќе бидат наведени правата и обврските на Јавното комунално претпријатие и на неговите корисници.
- 3.4 Јавното комунално претпријатие ќе ги применува одредбите од Одлуката на Општината за политика за субвенционирани корисници на услугите.
- 3.5 Јавното комунално претпријатие ќе управува и ќе ги одржува основните средства кои му се овозможени од Општината, во согласност со нормите предвидени со актуелното законодавство, на начин кој ќе овозможи оптимално и одржливо користење на средствата од аспект на нивна ефикасност и животен век, со цел оптимизирање на трошоците за работа и одржување, континуитет во давањето на услугите и заштита на животната средина.
- 3.6 Јавното комунално претпријатие ќе води целосен и ажуриран попис (инвентар) на основните средства кои му се овозможени од Општината, и ќе прави годишно усогласување на вредноста на сите негови основни средства за сметководствени цели.

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- 3.7 Јавното комунално претпријатие ќе води адекватен буџет за одржување и поправки со цел одржување на функционирањето на средствата и минимизирање на загубите на вода. Буџетот ќе се определува еднаш годишно во рамките на годишниот буџетски предлог на Јавното комунално претпријатие и ќе биде одобруван од Советот на Општината.
- 3.8 Јавното комунално претпријатие доставува до Општината тримесечни и годишни извештаи за своето работење, во кои одвоено се прикажани оперативните приходи и расходи за водата за пиење и за канализацијата, од ставките за други услуги (ако ги има).
- 3.9 Јавното комунално претпријатие, согласно своите законски обврски, ќе ангажира годишно лиценцирана компанија за вршење на независна надворешна ревизија. Извештајот од ревизијата ќе биде достапен за јавноста – објавен на официјалната интернет страница на Јавното комунално претпријатие и/ или на интернет станицата на Општината.

4 Завршни одредби

- 4.1 Сите измени и дополнувања на овој Договор ќе се прават во писмена форма, во вид на анекси на Договорот, и на секои 4 (четири) години Договорот ќе биде ревидиран за да ги вклучи во себе анексите и сите измени во законските, подзаконски акти и општински регулативи кои се случиле во меѓувреме.
- 4.2 Во случај на спор помеѓу договорните страни, надлежен ќе биде првостепениот суд _____.
- 4.3 Во случај да не бидат исполнети обврските преземени со овој Договор, Јавното комунално претпријатие ќе преземе мерки да ги заштити корисниците на услугите од евентуални штети и ќе се стреми да обезбеди времено давање на услугите за корисниците, согласно овој Договор. Во случај на потреба од преземање на мерки за вонредни ситуации, Јавното комунално претпријатие ќе ја извести Општината во рок од 24 часа.
- 4.4 Овој Договор стапува на сила од датумот на неговото потпишување и ќе биде објавен во Службен весник на Општина _____.

Договорни страни:

Градоначалник на Општина _____

Директор на Јавното комунално претпријатие _____ од _____

9 ПРИЛОГ 3 – БАРАНИ ПОДАТОЦИ ЗА МОНИТОРИНГ НА УСПЕШНОСТА

Подолу се дадени некои индикатори кои се прифатени во неколку клучни области кои се од суштинска важност за функционирање на водоводните претпријатија во светот, заедно со забелешки и информации за конкретниот индикатор и табела на податоците кои треба да се знаат за да се пресметаат индикаторите за споредување.

Опфат со услуги

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Опфатот претставува клучен развоен индикатор. Сите индикатори во врска со опфатот се под влијание на тоа дали податоците за бројот на населението и на домаќинствата се точни и ажурирани. Јавните претпријатија се повикуваат да наведат и опис на тоа кои претпоставки се основа за нивните проценки за опфатот со водоводни и канализациски услуги.

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Опфат со вода	%	Население кое има пристап до водните услуги (било во вид директна поврзаност или во непосредна близина на јавна точка за вода) како процент од/ вкупно население кое е номинално опфатено од јавното претпријатие
Опфат со канализација	%	Население кое е покриено со канализациски услуги (директно приклучени), како процент од вкупното население кое е номинално опфатено од јавното претпријатие

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Население кое се опслужува - вода	број на луѓе	Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое има пристап до вода преку домашни приклучоци, дворски чешми и јавни точки за вода.	Попис, Системски податоци
Население кое се опслужува – отпадни води	број на луѓе	Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое користи канализациски услуги преку домашни приклучоци.	Попис, Системски податоци
Вкупно население кое живее во подрачјето со услуги за водоснабдување	број на луѓе	Вкупно население за кое е надлежно јавното водоводно претпријатие, без разлика дали добиваат услуги или не	Попис
Вкупно население кое живее во подрачјето со услуги за отпадни води	број на луѓе	Вкупно население за кое е надлежно јавното водоводно претпријатие, без разлика дали добиваат услуги или не	Попис

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Производство и потрошувачка на вода

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Информациите во врска со количеството на произведена вода се многу важни за јавните претпријатија, во прв ред за да обезбедат дека корисниците ги добиваат соодветните количества на вода. Значително поголемото количество на произведена вода има импликации врз трошоците т.е. врз капиталните инвестиции за надградба на средствата во случаи кога е надминат инфраструктурниот капацитет. Во пресметувањето на овој индикатор постојат потенцијални извори на грешки, и тоа:

Вкупно количество на произведена вода (постоењето и точноста на мерачите на проток т.е. отсуството на мерачи и постоење на водомери кои не биле баждарени во некои подрачја се основа за значителна неизвесност во точноста на пријавените податоци за количествата на вода);

Вкупно количество на продадена вода (водомери кои не биле баждарени и кои се постари од пет години и покажуваат помали количества вода, корисници кои плаќаат паушално и корисници без водомери);

Вкупно население кое се опслужува (немање на понови пописни податоци поради што се појавуваат помали или повисоки бројки што може значително да влијае врз индикаторите за производство и потрошувачка на вода).

Споредување: Вкупна потрошувачка на вода - 12-200 л/лице/на ден зависи од индустриската потрошувачка.

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Производство на вода	литри/ по лице/ на ден	Вкупно годишно количество на вода кое се доставува до дистрибутивниот систем (вклучувајќи ја тука и купената вода, ако ја има), изразено како население опслужувано на ден.
Вкупна потрошувачка на вода	литри/ по лице/ на ден	Вкупно годишно продадено количество на вода, изразено како население опслужувано на ден

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Население опслужувано со вода	број луѓе	на Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое има пристап до вода преку домашни приклучоци, дворски чешми и јавни точки за вода.	Попис
Количество на произведена вода	м ³ /годишно	Вкупно количество на вода произведено за подрачјето кое се опслужува т.е. без активностите за пречистување на водата со кои управува јавното претпријатие и купената пречистена вода, ако ги има.	Операции
Количество на продадена вода	м ³ /годишно	Вкупно количество на фактурирана вода (измерена и неизмерена), без разлика дали сметката за вода била платена или не. Секое	Евиденција од фактурирањата

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

вода	неизмерено количество на вода мора да биде проценето со користење на други информации за корисниците на вода.
------	---

Неприходна вода

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Неприходната година (во апсолутен износ) се пресметува како разлика помеѓу водата која била произведена или увезена во системот, и водата која била фактурирана, и е резултат на технички загуби (дефекти на цевките) и комерцијални загуби (кражба на вода и несоодветно фактурирање). Големи количества на неприходна вода се знак за недоволно добро управување кое се изразува како слаби комерцијални практики или како слабо одржување на инфраструктурата.

Изразувањето на неприходната вода како процент од водата која била произведена е едноставен индикатор кој е нашироко прифатен и разбран од јавните претпријатија. Но фактот дека овој индикатор е многу чувствителен на една од двете променливи кои го создаваат (произведена и фактурирана вода) и дека не ги зема предвид другите карактеристики на мрежата како што се бројот на приклучоци, должината на приклучоците, притисокот во мрежата, го прави не многу соодветен за споредба помеѓу јавните претпријатија.

Овој проблем може да се надмине ако неприходната вода се изразува како загубени количества на вода, во кубни метри по километар и дневно по приклучок, како што е препорачано од Меѓународната асоцијација за води (IWA). Овие два индикатори исто така се под влијание на бројот на вкупните приклучоци во мрежата (проблематични податоци кај поголемите јавни претпријатија во урбаните подрачја) како и од точната должина на водоводната мрежа без приклучоци.

Споредување: Неприходна вода – помалку од 20 м³/км/ на ден; помалку од 20%

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Неприходна вода	%	Разликата помеѓу испорачаната (произведена) вода и водата која била продадена (фактурирана), изразена како процент од нето испорачаната вода.
Неприходна вода	м3/км/на ден	Количество на вода кое се губи по километар од водоводната дистрибутивна мрежа на дневни основи
Неприходна вода	м3/ приклучок/ на ден	Количество на вода кое се губи по приклучок, на дневни основи.

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупен број на приклучоци за вода	број на приклучоци	Бројот на активни приклучоци за вода на крајот од годината. Треба да се земат предвид/ избројат сите активни приклучоци: резиденцијални, нерезиденцијални, итн., и истовремено да не се земаат	Системски податоци

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

		предвид неактивните приклучоци во објектите во кои нема никој.	
Должина на водоводната дистрибутивна мрежа	км	Вкупна должина на дистрибутивната мрежа (со исклучок на цевките за пренос и сервисните цевки)	Системски податоци
Количество произведена вода	на м ³ / годишно	Вкупно количество на вода произведено за подрачјето кое се опслужува т.е. без активностите за пречистување на водата со кои управува јавното претпријатие и купената пречистена вода, ако ги има.	Операции
Количество продадена вода	на м ³ / годишно	Вкупно количество на фактурирана вода (измерена и неизмерена), без разлика дали сметката за вода била платена или не. Секое неизмерено количество на вода мора да биде проценето со користење на други информации за корисниците на вода.	Евиденција од фактурирањата

Функционирање на водоводната и канализациска мрежа

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Бројот на дефекти кај цевките во водоводната канализациска мрежа и запушувањата на канализациската мрежа по километар, на годишно ниво, се податоци кои ја покажуваат состојбата на водоводната и канализациската мрежа и кои исто така даваат информации во однос на тоа колку ефикасно се управува со имотот, за хидрауличното функционирање на мрежата, за процесот на работење и начините на одржување. Дефекти кај цевките вклучува: дефекти на главните цевки, приклучните цевки онаму каде е надлежно јавното претпријатие, или на спојките или фитинзите кои се откриваат преку видливо присуство на вода а не преку активна детекција на протекувања од страна на вработените во претпријатието. Запушувањата на канализацијата ги вклучува сите блокади или нарушувања кои е случуваат во канализациските или одводни системи за кои е надлежно јавното претпријатие, без разлика на тоа која активност е потребна за нивно расчистување. Анализата на материјалот од кој се направени цевките каде доаѓа до дефекти, нивниот дијаметар, видот на почвата, инсталираните материјали за поправки, оперативниот притисок и поставеноста на водоводната мрежа во почвата даваат јасна слика за причините за зголемениот број дефекти кај цевки и истовремено претставуваат можност за проценка и прогнозирање на животниот век на цевките и на потребата од нивна реконструкција или замена. Евидентирањето на протекувањата и запушувањата на постојните карти и во соодветен формат (GIS, на хартија, софтвер за мрежно моделирање, итн.) ќе им помогне на јавните претпријатија и на општините во визуелното прикажување на критичните делови на мрежата и полесно имплементација на соодветни рехабилитационски активности.

Споредување: Дефекти кај цевките – помалку од 0.5; Запушувања на канализацијата – помалку од 0.1

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Пукнати цевки	Пукнати /км годишно	Вкупен број на пукнати цевки годишно, изразен по километар од водоводната дистрибутивна мрежа

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Запушувања на канализацискиот систем	Блокади /годишно	/км	Вкупен број на запушувања/ затнувања годишно, изразено по километар од канализациската мрежа
--------------------------------------	------------------	-----	--

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Број на пукнати цевки	Вкупно случаи на пукнати цевки/ годишно	Вкупен број на пукнати водоводни цевки во дистрибутивната мрежа во текот на годината, со вклучување на дефектите кои бараат поправки на главните цевки, приклучоците, вентилите и фитинзите за кои е надлежно јавното претпријатие. Не се земаат предвид поправките од активната контрола на протекувањата.	Операции
Број на запушувања во канализацискиот систем	Вкупно случаи на запушувања/ годишно	Вкупен број на запушувања на канализациската мрежа во текот на годината.	Операции
Должина на водоводната дистрибутивна мрежа	км	Вкупна должина на дистрибутивната мрежа (без цевките за трансмисија и сервисните цевки).	Системски податоци
Должина на канализацискиот систем	км	Вкупна должина на канализациската мрежа (без сервисните приклучоци).	Системски податоци

Пракси на мерење на потрошувачката

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Праксите на мерење на потрошувачката им овозможуваат на корисниците да ги контролираат своите сметки за вода и истовремено на јавните претпријатија им овозможуваат информации за подобро управување со своите системи. Двата индикатори даваат увид во тоа колку е ефикасна стратегијата за инсталирање на водомери. Кога станува збор за нефункционални водомери, во предвид треба да се земат само оние кои не биле исправни во текот на целата година.

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Степен на мерење	%	Вкупен број на приклучоци со исправни водомери/ вкупен број на приклучоци изразен во проценти
% од продадената вода која се мери	%	Количество на продадена вода која се мери/ вкупно количество на продадена вода изразено во проценти

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупен број на приклучоци за вода	број на приклучоци	Бројот на активни приклучоци за вода на крајот од годината. Треба да се земат предвид/ избројат сите активни приклучоци: резиденцијални, нерезиденцијални, итн., и истовремено да не се земаат предвид неактивните приклучоци во објектите во кои нема никој.	Системски податоци
Приклучоци со функционален водомер	број на приклучоци	Вкупен број на водни приклучоци со функционален водомер на крајот од годината	Евиденција од фактурирањата
Количество на вода продадено преку функционални водомери	m3/годишно	Вкупно количество на фактурирана вода кое било измерено, без разлика дали сметката за вода била платена или не.	Евиденција од фактурирањата
Количество на продадена вода	m3/годишно	Вкупно количество на фактурирана вода (измерена и неизмерена), без разлика дали сметката за вода била платена или не. Секое неизмерено количество на вода мора да биде проценето со користење на други информации за корисниците на вода.	Евиденција од фактурирањата

Квалитет на услугата

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Во минатото малку внимание е посветувано на мерките од кои може да се види квалитетот на услугата која се дава на корисниците. Мерењето на учинот е прашање на кое треба да му се посвети особено внимание.

Мерките прикажани погоре се ограничениот прв чекор во процесот на евидентирање на информации за квалитетот на услугата.

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Квалитет на испорачаната вода: број тестови резидуален хлор	на % од бараниот број	Бројот на тестови направени врз примероци земени од дистрибутивниот систем, како % на бројот кој се бара согласно важечкиот стандард. Оваа бројка може да биде и поголема од 100%. Не се земаат предвид оперативните примероци/ мостри, или сите други кои биле земени не со цел да се провери усогласеноста со стандардот.
Квалитет на испорачаната вода: примероци кои поминале за резидуален хлор	на %	% на примероци кои биле тестирани за резидуален хлор и кои го поминале релевантниот стандард

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Потребен број на тестови за резидуален хлор на пречистената вода	Вкупен број/годишно	Бројот на примероци на вода за пиење кои се законска обврска да бидат земени од дистрибутивниот систем и да бидат тествирани за резидуален хлор	Квалитет на водата
Број на направени тестови на пречистената вода за резидуален хлор	Вкупен број/годишно	Број на примероци на вода за пиење земени од дистрибутивниот систем кои биле тествирани за резидуален хлор	Квалитет на водата
Број на тестови на пречистената вода за резидуален хлор кои го поминале релевантниот стандард	Вкупен број/годишно	Број на примероци на вода за пиење земени од дистрибутивниот систем кои биле тествирани за резидуален хлор и кои одговараат на стандардот	Квалитет на водата

Трошоци и кадровска екипираност

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Трошоците за вработените обично се најголема дел од оперативните трошоци. Разбирањето на структурата на вработените најчесто ќе ни даде брз увид во евентуалната превработеност во водоводното претпријатие. Јавните претпријатија најчесто имаат вишок на вработени и оваа мерка дава увид во влијанието од евентуалните идни измени кај вработените. Исто така важни се и цените за електрична енергија, особено во случаи кога таа е скапа и кога истовремено се користи на неефикасен начин.

Клучни индикатори за успешност се продуктивноста на вработените – водоснабдување/отпадни води кои се изразени како сооднос помеѓу бројот на вработени во секторот води/отпадни води на 1.000 население опслужено со вода/отпадни води. Овие индикатори во голема мера зависат од фактот дали подрачјето е урбано или рурално, од големината на јавното претпријатие, од нивото на услуги кои ги овозможуваат подизведувачи, одржувањето на водоводната мрежа, достапноста на квалификуван кадар.

Споредување: вработени во водоснабдување /000 население - 0.4

Споредување: трошоци за вработените: 20÷40%

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Трошоци за работна сила споредено со оперативните трошоци	%	Вкупни годишни трошоци за работна сила (вклучувајќи ги и бенефициите) изразени како процент од вкупните годишни оперативни трошоци.
Трошоци за електрична енергија како процент од оперативните трошоци	%	Годишни трошоци за електрична енергија изразени како процент од вкупните годишни оперативни трошоци

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Вработени во секторот води/ '000 население опслужени со вода	Број/ '000 опслужено население	Вкупен број на вработени изразен како 'вработени на илјада опслужени лица'
Вработени во секторот за отпадни води/ '000 население опслужувано со канализација	Број/ '000 опслужено население	Вкупен број на вработени изразен како 'вработени на илјада опслужени лица'

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупни оперативни трошоци за водовод и отпадни води	МКД/ годишно	Вкупни оперативни расходи, освен амортизацијата и финансиските давачки (камати и капитални отплати).	Евиденција од претпријатието
Трошоци за работна сила	МКД/ годишно	Сите трошоци во рамките на (94) кои се однесуваат на вработените: плати, пензии, други бенефиции, итн.).	Евиденција од претпријатието
Трошоци за електрична енергија	МКД/ годишно	Сите трошоци за електрична енергија во рамките на (94)	Евиденција од претпријатието
Население опслужено со вода	број луѓе	на Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое има пристап до вода преку домашни приклучоци, дворски чешми и јавни точки за вода.	Попис
Население кое се опслужува – отпадни води	број луѓе	на Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое користи канализациски услуги преку домашни приклучоци.	Попис
Вкупен број на технички кадар во секторот води	број на вработени	Вкупен број на лица во претпријатието кои работат во секторот води (без возачите, вработените во кафетеријата и сл.). Се изразуваат бројки се еднакви на вработени со полно работно време	Вработени во претпријатието
Вкупен број на технички кадар во секторот отпадни води	број на вработени	Вкупен број на лица во претпријатието кои работат во секторот отпадни води (без возачите, вработените во кафетеријата и сл.). Се изразуваат бројки се еднакви на вработени со полно работно време	Вработени во претпријатието

Финансиско работење

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

Индикаторот наречен „Покриеност на оперативните трошоци“ е извонредно важен финансиски индикатор како за претпријатието така и за општината, и тој го прикажува соодносот помеѓу вкупните приходи и вкупните трошоци, и тоа е степенот до кој претпријатието е во можност да ги покрие трошоците во работењето од сопствените приходи. Индикаторот за покриеност на оперативните трошоци истовремено ги мери оперативните приходи и оперативните трошоци, но притоа ги гледа само основните индикатори, без да дава детали за трендовите во приходите и трошоците. Двата елементи кои влијаат на овој индикатор се оперативните и трошоци за одржување, и приходите од работењето. Секој од нив е под влијание на актуелните трендови во тарифите, потрошувачката на вода, трошоците на влез и од ефикасноста со која тие се применуваат. Меѓународно прифатлива вредност за овој индикатор е најмалку 1.3.

Споредување: Покриеност на оперативните трошоци од најмалку 1.3

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Опфат оперативните трошоци	на сооднос	Вкупните годишни приходи од работењето/ вкупните годишни трошоци во работењето

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупни оперативни приходи (фактурирани) од водоснабдување и канализација	МКД/ годишно	Вкупно фактурирани услуги за водовод и канализација, надоместоци за приклучување, надоместоци за зафаќања од бунари, надоместоци за повторни приклучувања и други оперативни приходи, заедно со субвенциите но без сите такси (резиденцијални, нерезиденцијални, итн.) и без неактивните приклучоци кои се наоѓаат во празни објекти.	Евиденција од претпријатието
Вкупни оперативни расходи за водоснабдување и канализација	МКД/ годишно	Вкупни оперативни расходи, без амортизацијата и финансиските давачки (камати и капитални отплати).	Евиденција од претпријатието

Фактурирање и наплата

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Ефективноста и ефикасноста на комуналните услуги во голема мера зависи, меѓу другото, од инфраструктурата и од капацитетот на системот во целост да фактурира и наплаќа за производите и услугите кои биле дадени. Финансиското работење на јавните претпријатија, особено нивната ликвидност, се директно зависни од процесот на наплата.

Стапката на наплата (%) е клучен индикатор за успешност кој е поврзан со капацитетот на претпријатието да ги наплаќа своите побарувања $[(\text{добивка/приход}) * 100]$. Периодот на наплата (во денови) е периодот кој е потребен за наплата на побарувањата $[(\text{вкупно побарувања на крајот од годината/ вкупни приходи}) * 365]$. Ова се причини за долгите периоди на наплата:

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

- Внатрешни: непостоење на ефикасен систем за наплата (професионален контакт центар за наплата, акциски програми за зголемување на наплатата, оперативни планови и процедури, стимуланси, неадекватно постапување со жалбите на корисниците, корупција кај вработените, застарени сметки кои законски повеќе не можат да бидат наплатени но кои не се отпишани поради големиот износ на финансиски средства);
- Надворешни: политички влијанија, поврзување на одредени активности со цел зголемување на наплатата со меѓуетничките односи.

Треба да се има предвид дека овој процент на наплата не се однесува на фактурите наплатени во тековната година, туку кумулативно, за сите фактурирања во изминатите години.

Споредување: период на наплата кој е помал од 90 дена; процент на наплата – повеќе од 95%

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Период на наплата	денови	(побарувања на крајот од годината/ вкупни годишни приходи од работењето) * 365
Процент на наплата	%	Приход во пари / Фактурирани приходи како %

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупни оперативни приходи (фактурирани) од водоснабдување и канализација	МКД/ годишно	Вкупно фактурирани услуги за водовод и канализација, надоместоци за приклучување, надоместоци за зафаќања од бунари, надоместоци за повторни приклучувања и други оперативни приходи, заедно со субвенциите но без сите такси (резиденцијални, нерезиденцијални, итн.) и без неактивните приклучоци кои се наоѓаат во празни објекти.	Евиденција од претпријатието
Вкупно приходи (во пари) од водовод и канализација	МКД/ годишно	Приходи добиени за услугите кои ги дава претпријатието (водовод и канализација)	Евиденција од претпријатието
Побарувања на крајот од годината	МКД/ годишно	Вкупно количество на фактурирана вода кое било измерено, без разлика дали сметката за вода била платена или не.	Евиденција од претпријатието

Средства/ имот

Забелешки, податоци и прашања поврзани со индикаторите

Капиталниот интензитет на претпријатието може да се види од бруто вредноста на основните средства по глава на жител кои се опслужени. За жал, најчесто има мошне ограничени

Зајакнување на капацитетите за имплементација на законодавството за животна средина на локално ниво

информации за вредноста на средствата и сè додека на ова нешто не му биде посветено поголемо внимание, вредностите кои се изведени мора да се земаат со резерва.

Индикатори

ИНДИКАТОР	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА
Бруто основни средства – води и отпадни води	денари/ население опслужувано со водовод и канализација	Вкупни бруто основни средства за водовод и канализација, и население кое е опслужувано со овие услуги.

Податоци

ПОДАТОЦИ	ЕДИНИЦА	ДЕФИНИЦИЈА	ИЗВОР
Вкупни бруто основни средства	LC	Бруто книговодствена вредност на основните средства на крајот од годината, вклучувајќи ја и работата во тек	Евиденција од претпријатието
Население кое се опслужува - вода	број на луѓе	Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое има пристап до вода преку домашни приклучоци, дворски чешми и јавни точки за вода.	Попис
Население кое се опслужува – отпадни води	број на луѓе	Население за кое е надлежно јавното претпријатие и кое користи канализациски услуги преку домашни приклучоци.	Попис

Одрекување од одговорност:

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Ramboll Danmark A/S и нејзините конзорциумски партнери и на никаков начин не ги одразува гледиштата на Европската Унија.

*Овој проект е финансиран
од Европската Унија*
